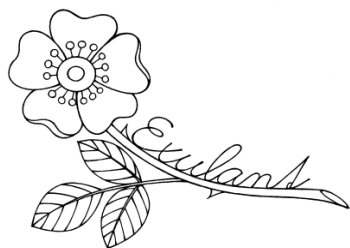

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 47 (1/2019)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

do letošního roku nás v Heslech Jednoty bratrské, o jejichž počátku se v tomto věstníku můžete dočíst, uvedla slova druhé části 15. verše žalmu 34.: „Hledej pokoje a stíhej jej“. A tak mi dovolu, stále ještě téměř na počátku roku, přát, aby naše dny v tomto roce byly pokojné, abychom i my byli činitelé pokoje a aby pokoj Boží vítězil v našich srdcích.

Obsahem tohoto věstníku se většinou ještě vracíme k událostem a výročím loňského roku. Připomenout chceme 90 let od úmrtí Jana Karafiáta (31. 1. 1929).

Prosím, věnujte pozornost pozvánkám, kterých je v tomto čísle několik. Zejména bych rád upozornil na **odhalení pamětní desky manželům Jelínkovým v Oráčově (18. 5. ve 13.00 hodin), zájezd (14.-16. 6.), tradiční Trpísty (25. 8. ve 14.00 hodin).**

Informace o říjnové konferenci a členské schůzi Exulanta budou v příštím věstníku.

Velice děkuji Vám všem, kdo naši činnost jakýmkoli způsobem podporujete. Spolek Exulant skutečně existuje jen díky podpoře svých členů. Pro Vás, kdo chcete a můžete naši činnost finančně podpořit, uvádíme bankovní spojení spolku: **číslo účtu 209898309, kód banky 0800.** Všem podporovatelům ještě jednou velice děkujeme.

Jan Bistranin

NESENÍ KŘÍŽE A NÁSLEDOVÁNÍ JEŽÍŠE KRISTA

(Ježíš) zavolal k sobě zástup a učedníky a řekl jim: „Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne. Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a pro evangelium, zachrání jej. Co prospěje člověku, získá-li celý svět, ale ztratí svůj život? Zač by mohl člověk získat zpět svůj život? Kdo se stydí za mne a za má slova v tomto zpronevěřilém a hříšném pokolení, za toho se bude stydět i Syn člověka, až přijde v slávě svého Otce se svatými anděly.“ (Mk 8, 34-38)

Dříve než se přímo zastavíme u uvedeného biblického textu, dovolu mi několik úvodních poznámek:

Jednání výboru spolku Exulant i jeho konference či sjezdy začínáme aktuálním zamyslením se nad biblickým textem, modlitbou a písní či písněmi. Modlitbou také svá jednání zpravidla uzavíráme. Vždyť Kniha knih – Bible – Písmo svaté a její svobodné čtení a výklad, biblická výchova dětí, svobodná bohoslužba v souladu s Biblií, to patřilo k základním rysům pobělohorských exulantů pro víru. Aby to bylo možné, naši předkové opouštěli své širší rodiny, své majetky, svou vlast. Nechť se jejich zásady nestanou v době náboženské svobody pro nás jen nějakou nezáživnou či mrtvou tradicí. Uvedený text z Markova evangelia byl výchozím textem úvodu při schůzi výboru loni v květnu.

Nedávno uplynulý rok 2018 byl rokem řady významných výročí. Kromě jiného to bylo 25. výročí vzniku občanského sdružení

– dnes zapsaného spolku Exulant. Loni také uplynulo 5 let od posledního sjezdu Exulantu, který se konal v Praze U Salvátora, se zastávkou a fotografováním u Husova pomníku na Staroměstském náměstí a odpoledním pokračováním v Betlémské kapli. To s námi byli kromě mnoha dalších také Zdeňka a Pavel Smetanovi, přednášela nám sestra Edita Štěříková, mile nás pozdravil i již zesnulý kardinál Miloslav Vlk, který se při této příležitosti setkal také se svou bývalou spolužačkou Editou Štěříkovou. Navíc se sjezd konal v roce 400. výročí posledního vydání Bible kralické před bělohorskou, a zejména pobělohorskou katastrofou českého národa. V příštím roce, 8. listopadu 2020, bude 400. výročí bitvy na Bílé hoře.

Souvisí to vše nějak s uvedeným biblickým textem? Měl co říci těm, kteří opouštěli vlast v 17. a 18. století? Týkal se těch, kteří strádali a trpěli po svém exodu? Má co říci nám v dnešní době?

Spolek Exulant by nebyl, kdyby mu nepředcházel exil, a po staletích také návrat – návrat do vlasti. Mám za to, že alespoň trochu známe důvody a okolnosti pobělohorského exilu. O život šlo nejen při útěku, ale mnozí zemřeli v utrpení a bídě i tam, kde hledali útočiště. Podstupovali všechna rizika „z nouze o spasení“, jak to vícekrát vyjádřila sestra Edita. Vzali vážně Ježíšova slova „Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne. Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a pro evangelium, zachrání jej.“ Ztráta záchranou? Mnozí ztratili vše, aby zachránili holý život. A někteří ztratili i ten – a přece další a další se snažili nalézt svobodu, aby neztratili víru a aby mohli duchovní dědictví předávat svobodně svým dětem. Dnes si nedokážeme dost dobře představit, jak statečně nesli svůj kříž, aby nepřestali následovat Ježíše Krista až do Jeho slávy.

Mohli bychom se zabývat zachovanými příběhy života těchto lidí. A nejen mohli, ale i měli. Čtěme např. knihy, které na základě historických pramenů napsala Edita Štěříková a dejme se jimi poučit. Ale jak na tom

jsme dnes? Jak to vypadá s naší vírou, nejen teoretickou, ale dokázanou našim životem? Komu vlastně a čemu věříme? Důvěřujeme Ježíši Kristu a skutečně ho následujeme?

Náš text z evangelia podle Marka nás seznamuje s Ježíšovým pohledem na hierarchii hodnot. Konstatuje to, co nikdo nezmění, co platilo v tehdejší době, a platí i dnes. Vyjadřuje neměnnou a nekompromisní podmínku: „**Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne.**“

Kdo chce. Nechceš-li, nemusíš jít s Pánem a Spasitelem Ježíšem. Podle tvého rozhodnutí to však dopadne. Celá Bible nám o tom svědčí.

Snadno řekneme, že to záleží jen na Bohu, vždyť On je svrchovaným Pánem. My můžeme mít jen nějakou naději. Jistě. Jsme zachráněni jedinečně Boží milostí, ne na základě našich záslužných činů. Jenže Pán Bůh se rozhodl nabídnout spásu v Ježíši Kristu, a tu nabízí také nám. Nabízí nám milost odpuštění hříchů, pokud ji přijmeme a půjdeme s Ježíšem Kristem. A tady nastupuje naše odpovědnost: „Kdo chce...“

Jít se mnou; následovat. Nemusíme jít sami. Jenže to znamená jít touže cestou. Cestou kříže a následování Ježíše Krista. Ježíš Kristus je vůdce i dokonavatel naší víry (viz Žd 12, 2, kral.), tedy ten, který vede naši víru od počátku až do cíle, jak uvádí ekumenický překlad Bible. Někdy se říká: „Každý někomu nebo něčemu věří.“ Jenže ne každá víra je vírou, která zachraňuje před věčným zahynutím. Je i víra, která člověka zničí. Je i víra, která vede do věčného zahynutí. Jít s Ježíšem Kristem, následovat ho, to zaručuje, že věčný cíl s Kristem nemíneme, a že dojdeme. On své následovníky neopustí.

Zapři sám sebe, vezmi svůj kříž. To se nám často nechce. Jinudy cesta s Ježíšem Kristem však nevede. Nemůžeme nést kříž Kristův; to po nás nikdo nežádá. Máme vzít na sebe svůj kříž a takhle následovat Ježíše Krista. Každý ten svůj, ne toho druhého, i když někdy můžeme být někomu nápomocni v nesení jeho kříže. Vyjádřím to ještě takhle: Pomoc jinému v nesení jeho kříže může být součástí nesení kříže svého. Nesení kříže

bývá spojeno se sebezapřením. Kdo by raději nešel cestou pohodlnější? Jenže jiná cesta k cíli nevede! Naši předkové to zpravidla nevzdali. Buďme vděční Pánu Bohu, že nemusíme nést takový kříž jako oni. Ale vezměme na sebe ten náš kříž, každý jiný, ten svůj, a následujme Ježíše Krista, i když to není vždy snadné a pohodlné. Lehkou a pohodlnou cestu následování nám Kristus nesl. Slíbil nám však dosažení cíle, pokud ho budeme následovat, a to i se svým křížem, k jehož vzetí na sebe a následování Ježíše Krista je potřebné i sebezapření. To platí i v dnešní době, i v naší zemi, nejen tam, kde jsou i dnes křesťané pronásledováni a vražděni. Ke svému nesení kříže si však nepřibírejme další břemena, která by nám cestu následování Ježíše Krista ztěžovala nebo znemožňovala. „Proto i my, obklopeni takovým zastupem svědků, odhodme všechnu přítěž i hřích, který se nás tak snadno přichytí, a vytrvejme v běhu, jak je nám uloženo, s pohledem upřeným na Ježíše, který vede naši víru od počátku až do cíle“ (Žd 12, 1-2a).

Dobroslav Stehlík

PAVEL SMETANA

14. 7. 1937 – 4. 10. 2018

V pondělí 8. října 2018 jsme se při pohřebním shromáždění v kostele U Martina ve zdi rozloučili s bratrem Pavlem Smetanou, emeritním synodním seniorem ČCE, zakladatelem a čestným předsedou spolku Exulant. Jsme vděční za všechnu práci a úsilí, které spolku věnoval, ale jsme mu velmi vděční i za mnohé, čím nás osobně v našich životech obohatil.

O Pavlu Smetanovi

Slova o Pavlu Smetanovi – to je další bod na pořadu bohoslužeb. Převzala jsem tento úkol jako dcera. Nebudu opakovat jeho životní data, ta najdete všude na internetu, na stránkách církve, v Českém bratru i jinde. Pokusím se vystihnout věci, které pro něj byly důležité.

„On byl všem velkým vzorem“ – to byla asi nejčastější věta posledních dní. A tak

jsem přemýšlela, co to v něm bylo, že mohl být tolika lidem inspirací a vzorem.

Jistě hraje velkou roli jeho rodina, jeho původ. Dědeček Smetana přišel po první světové válce jako jeden z prvních navrátilců pobělohorských exulantů. Co si s sebou nesl, byla tradice, zakonzervovaná nebo udržovaná víra a životní styl 18. století, velká znalost Písma a úcta k němu a naděje na návrat do vlasti. V tomto biblickém a zbožném duchu se s babičkou snažili vychovávat své děti. Nedovedu si to úplně představit – nebo popravdě řečeno, od několika přímých svědků jsem se dozvěděla, že to nebylo úplně jednoduché v této kázni vychovat 4 – řekněme originální – syny. Možná jsem vděčna, že se jim to tak úplně nepodařilo, protože tato zkušenost vedla k tomu, že my jsme byly vychované už v jiném, shovívavějším duchu. I když jistě semínko této tradice do nás bylo zaseto.

Téma pobělohorských exulantů a tato rodinná tradice tatínka zaměstnávaly od počátku. Byla to odpovědnost za dějiny, ale i jeho koníček. A především to byla touha ukončit nenávisť, neporozumění a pocit ukřivdění mnoha generací a dojít k smíření. Se spolkem Exulant, který v roce 1990 spoluzaložil, udělal velký kus práce a společnými silami se téma pobělohorských exulantů dostalo do povědomí lidí.

Smíření bylo vůbec centrálním tématem jeho života. Začínalo to v rodině. Tatínek těžce nesl rozpory. Vždycky se snažil sjednotit, usmířit, a když nic nepomáhalo, tak se prostě modlil.

V době sametové revoluce se dostal do vedení církve. Víím, že to byl pro něj velký vnitřní boj, ale že cítil odpovědnost za další vývoj církve a věděl, že jenom smíření může vést k novému začátku. A tíhu této odpovědnosti nesl mnohdy sám. Vlastně musím říct, že si nikdy na nikoho nestěžoval, nenařadoval. Hledal vždy v každém člověku pozitivní a dobré jádro. Tím nám může být velkým vzorem a je jím.

Ekumena byla dalším tématem, které se ho velmi dotýkalo. Vychovaný v tradičně evangelické rodině, ale podařilo se mu stavět mosty. Bojoval za spolupráci, za porozumění

– při vší rozdílnosti. Byl předsedou Eku-
menické rady církví – bývalý kardinál Milo-
slav Vlk se mu stal velmi blízkým přítelem
a bratrem. Spolu se zasloužili např. o vznik
ekumenické duchovenské služby v armádě,
která byla dokonce uzákoněna. V době jejich
společného působení se ekumena neuvěřit-
elně rozrostla, obě církve se velmi sblížily.
On ale vždycky říkával, co je nám platné,
když my dva si rozumíme. Společenství se
musí zrodit na úrovni farností, mezi kolegy
a kolegyněmi. Pak je možnost se soustředit
na to, co nás spojuje, a to je víra v Krista.

Byl členem starozákonní překladatelské
komise, která pracovala na ekumenickém
překladu Bible. S neuvěřitelným západem se
zúčastnil těchto setkání. Jezdil z Hošťálkové
do Prahy, seděl nad knihami, studoval. Heb-
rejštinu a práci se Starým zákonem miloval.
V té době, myslím, se jeho kázání podobala
spíš starozákonním přednáškám. Asi to pro
něj bylo velké zklamání, že já jsem z hebrej-
štiny jen tak tak prošla.

Českoněmecké vztahy byly další součástí
jeho práce. Toužil a zasadil se o rozhovory
a o smíření. Tehdy Synodní rada napsala ně-
meckým církvím vyjádření s omluvou za ne-
činnost církve v době vystěhování Němců.
A německá strana opětovala dopisem s omlu-
vou za spáchané činy. To ho utvrdilo v tom,
že je třeba udělat první krok. Ve smyslu
modlitby Páně: „A odpusť nám naše viny,
jako i my odpouštíme našim viníkům.“

Stál si vždy za svým přesvědčením. Když
na to přišlo, rezignoval na funkci, vyjádřil
kritiku i papežovi a za totality, při výslechu,
na otázku, s kým tedy hodlá spolupracovat,
bez váhání řekl: „S Pánem Ježíšem Kristem“.

On byl všem velkým vzorem – tato věta
je poměrně vysokou laťkou pro mnohé. I pro
nás jako dcery. Znalý jsme jej jako veřejnou
osobu, ale i jako otce. Se vším všudy. Jestli
pro nás byl vzorem?

Vzpomínám na každodenní ranní pobož-
nosti s hesly Jednoty bratrské. Ne vždycky
a ne v každém věku jsme se jich s nadšením
zúčastnily. Dnes, po mnoha letech, každý
den na twitteru vysílám do světa modlitby

k těmto heslům. Myslím, že to ani nevěděl.
Třeba je to nějaké novodobé pokračování
této tradice a její kořeny jsou možná právě
v těchto pobožnostech.

Vzpomínám na jeho předlouhé modlitby,
do kterých vkládal jmenovitě členy rodiny,
sboru, synodní rady, vlády... a my jsme se-
děly u stolu a nervózně se dívaly na hodinky.

Dnes často vzpomínám, s jakou samozřej-
mostí a jak vybraně dokázal modlitby volně
formulovat. I později, ve chvílích kdy už
mluvení, myšlení a formulování pro něj bylo
obtížné, jeho modlitby byly stále dokonale
formulované, jako by přímo mluvil s Pánem
Bohem. Dělo se to nějak mimo čas, mimo
prostor, mimo nemoc.

Vzpomínám si na jeho jakousi nedůvěři-
vost vůči našemu mládí a určité rozvernosti.
V mnohém jsme se tehdy neshodli. Přesto si
vážím toho, že nás bral a miloval takové, ja-
ké jsme. Se vším všudy. Se všemi problémy,
se vším blouděním. Když jsem mu v roce
1997 k jeho velkému úžasu oznámila, že chci
studovat teologii, pronesl suše: „Když se rok
dva budeš zabývat Biblií, neuškodí ti to“.
A podporoval mne, kde mohl.

Byl shovívavý, laskavý a přátelský. Přijí-
mal všechny naše přátele jako své vlastní.
Dovedl velmi pozorně naslouchat, jeho klid-
ná a rozvázná povaha mnohdy uklidnila roz-
bouřené vody.

Tatínek nám byl vzorem. Dal nám na ces-
tu příklad neoblomné víry, modlil se za nás,
většinou jsme o tom vůbec nevěděli. Vlastně
bych skoro řekla, že v určitých dobách věřil
za nás a pro nás, a tím nás nesl. Pro mne vy-
bral konfirmační verš: „Neboj se, toliko věř“.
Myslím, že to bylo i jeho životní motto.

Vzpomínám na pravidelné návštěvy hřbi-
tůvku ve Vilémově, kde jsme se u rodinného
hrobu postupně loučili s jeho tatínkem, ma-
minkou, bratrem a naší Ester, která zemřela
před pěti lety. To byla pro nás všechny, ale
obzvlášť pro něj, neskutečná zkouška. Přesto
jsme znovu a znovu stáli u tohoto hrobu
a s důvěrou zpívali píseň „V náručí Ježíšo-
vě jsem v Boží milosti“, kterou složil jeho
tatínek.

Magdalena Smetana

Kázání synodního seniora Daniela Ženatého:

Blahoslavený ten muž, kterýž nechodí po radě bezbožných, a na cestě hříšníků nestojí, a na stolicí posměvačů nesedá. Ale v zákoně Hospodinově jest líbost jeho, a v zákoně jeho přemýšlí dnem i nocí. Nebo bude jako strom štípený při tekutých vodách, kterýž ovoce své vydává časem svým, jehožto list nevadne, a cožkoli činiti bude, šťastně mu se povede.

(Žalm 1,1-3)

Blahoslavený ten muž, který nechodí po radě bezbožných – takhle, v kraličtině, se to Pavel učil od svých rodičů jako malý kluk. Později pracoval v týmu starozákoníků na novém ekumenickém překladu. Jak se mořili se slovem – blahoslavený –, jaké možnosti překladu je napadaly, už nevíme. Čteme tam – blaze. Blaze muži, který...

V tom slově *blahoslavený* je odkaz k Bohu. Být blahoslavený, to je něco z Boží dílny. Něco, co se nikde nesežene a nikde nekoupí.

V Božím blahoslavenství je obvykle také něco neobvyklého. Nečekaného. Tak – hrdinovi, který nedá na rady těch, kdo brojí proti Bohu a proti lidem, hrdinovi, který se neplete se zkorumpovanou mocí, který se nepřidá k těm, kdo dokáží jen zpochybňovat a dobrému se vysmívat, takovému hrdinovi není zaslíbeno bohatství. Ani dobré místo, ve kterém to doklepe až do štedré penze. Ostatně – vzpomeňte na Ježíšova blahoslavenství. Je mu zaslíbeno něco, co souvisí se Stvořitelem, s jeho stvořitelskou mocí. Je mu, například, zaslíbeno, že bude jako strom štípený – strom zasazený, opečovávaný. Strom, o kterém někdo ví, někdo se o něj stará. Není to tedy žádný náhodný nálet. Je mu zaslíbeno, že bude růst při tekutých vodách, že přečká i suché období, že vydá ovoce časem svým, no prostě, šťastně se mu povede.

Loučíme se s bratrem v Kristu Pavlem Smetanou. A když čteme slova prvního žalmu, neubráníme se naléhavému tušení, že na takových, jako byl Pavel, na takových že se ta slova naplňují. Že ta slova začínáme chápat, když pomyslíme právě na Pavla, a jistě i na další a další.

Pavel Smetana dokázal o Bohu a o Kristu mluvit jasně. Až jakoby na hraně samozřejmosti. Myslím, že se nikdy neomlouval „víte, já jsem věřící, a chtěl bych se pomodlit, kdyby vám to nevadilo“. Svou víru či zbožnost sděloval jemně, se svým typickým úsměvem však nějak rozhodně, za evangelium Kristovo se nestyděl. Svým hlubokým biblickým vzděláním pak dodával své zbožnosti váhu. Komu by snad jeho zbožnost vadila a chtěl by ji kritizovat, ten by neměl moc šancí, kdy na to.

Ovoce, které vydává strom u tekutých vod, směla konzumovat kromě jiných i celá Českobratrská církev evangelická, ekumena česká, i světová, naše společnost. Děkujeme.

Pavel byl počátkem devadesátých let minulého století zvolen synodním seniorem. I tak, svěřením odpovědného úřadu, jemu a ostatním členům synodní rady, se může paradoxně na někom naplňovat Boží blahoslavenství.

A troufnu si odhadovat, že až se jednou bude toto náročné porevoluční období hodnotit, to období přechodu z nesvobody ku svobodě, vyjde najevo, jak se Pavlovi a ostatním, myslím především na Jakuba Trojana, podařilo církev do svobody převést. A uchovat jednotu církve Českobratrské evangelické.

Ovšem i Pavlova víra se chvěla. Vzpomínám, jak před několika lety promluvil na Valašsku, na pohřbu blízkého člověka. Mluvil na hřbitově, na těch valašských kopcích otevřeně, statečně, s Bibli v ruce, mluvil o tom, jak se jeho víra otřásala v základech. A mnohé se bortilo a padalo, či odpadávalo, když umírala a zemřela jejich dcera Ester.

Cítil jsem v tu chvíli intenzivně, že mám Pavla ještě raději. Že si jej ještě více vážím, že strom štípený skutečně není žádný nálet, a že té – kralicky – tekuté vody, je tam kdesi dole, nebo nahoře?, dost a dost, podobně jako je dost a dost místa v Božím království.

Loučíme se s bratrem Pavlem Smetanou. Bude nám po něm smutno, a dá nám to práci učit se žít bez něj. Prosíme Boha, aby dával sílu Pavlově manželce Zdeňce, dcerám Pavle, Magdaleně, zeti Fafovi, vnučkám

a vnukům, přátelům, lidem ze sborů, v nichž Pavel působil. Všem, kdo měli Pavla rádi.

Děkujeme Bohu za jeho život. Za to, že tak jak uměl, a jak mu bylo dáno, byl kazatelem evangelia.

A děkujeme Kristu. Jiný Pavel o několik století dříve vyznal: „*Vydal jsem zajisté vám nejprve to, což jsem i vzal, že Kristus umřel za hříchy naše podle Písem, a že jest pohřben a že vstal z mrtvých třetího dne podle Písem.*

A jako vešla do světa smrt skrze člověka, tak i zmrtvýchvstání: jako v Adamovi všichni umírají, tak v Kristu všichni dojdou života. Každý v daném pořadí: první vstal Kristus, potom, při Kristově příchodu vstanou ti, kdo jsou jeho.“ (1 Kor. 15, 3-4. 22-23)

Vyznejme svou víru slovy apoštolského vyznání víry: *Věřím v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země. I v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho, jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny, trpěl pod Pontským Pilátem, byl ukřižován, umřel a byl pohřben, sestoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa, sedí po pravici Boha, Otce všemohoucího, odkud přijde soudit živé i mrtvé. Věřím v Ducha svatého, svatou církev obecnou, svatých obcování, hříchů odpuštění, těla z mrtvých vzkříšení, a život věčný. Amen.*

POZVÁNÍ K ODHALENÍ PAMĚTNÍ DESKY

Srdečně zveme k ekumenické pietní slavnosti při odhalení pamětní desky evangelického faráři **Janu Jelínkovi a jeho manželce Anně do Oráčova u Rakovníka do kostela ČCE dne 18. května 2019, na 13. hodinu.**

Součástí slavnosti bude koncert a čtení z memoárové knihy Jana Jelínka „*Pouštěj chléb svůj po vodě*“. Na slavnost jsou pozváni zástupci církví, armády, krajanských spolků a ministerstva zahraničí.

Evangelický farář Jan Jelínek byl potomkem českých exulantů. Jeho rod pochází z Podhořan u Čáslavi, jak dokládá nejstarší

dohledaný matriční zápis. Exulantská rodina se usadila ve Velkém Táboře ve Slezsku, odkud po čase přesídlila do Zelówa v Polsku. Zde se v šesté exulantské generaci narodil 19. 5. 1912 Jan. Jako pětadvacetiletý byl povolán k duchovenské práci do českého evangelického sboru v Kupičově na Volyni.

Zde se svou manželkou Annou, rozenou Blažkovou, se v hrozných dobách II. světové války zasloužili o záchranu mnoha lidských životů. Svou vírou v Boha, naději v jeho ochranu a osobní statečností odolávali brutalitě násilí v bouřlivých válečných dobách. Tamní evangelická fara se stala místem azylu mnoha pronásledovaným bez rozdílu národnosti či náboženství.

Jan Jelínek je nositelem vojenských vyznamenání a medailí. V roce 2017 mu byl v „Sadu Spravedlivých“ ve Varšavě vysazen strom s pamětní deskou.

Memoárová kniha Jana Jelínka „*Pouštěj chléb svůj po vodě*“, která vyšla v roce 2003, se stala významným informačním zdrojem pro polského spisovatele Witolda Szablowského „*Spravedliví zrádci. Sousedé z Volyně*“, která v českém překladu vyšla v loňském roce. O této knize i o Janu Jelínkovi pak napsal server Echo24.cz: <https://echo24.cz/a/SZTg8/do-ruky-zbran-nevzal-cesky-knez-zachranil-na-volyni-pres-sto-lidi>.

Josef Čáp

ČERVENÁ STŘEDA 2018

Některé klučící války trvají nadosmrti, ale ty naše ne. Jakmile jsme vychladli po rvačce nebo divočejším sporu, podali jsme si vzájemně ruce a řekli jsme: „Mír.“ Jednoho dne jsme si s kluky opět podávali ruce, ale tentokrát jeden z nás místo obvyklého „Mír“ řekl: „Mír až do příští války.“ Bylo to natolik výstižné, že jsme mu nikdo neoponoval, naopak jsme to zopakovali všichni a říkali jsme to tak už pokaždé.

Ve středu 28. listopadu 2018 se v České republice poprvé konala akce nazvaná Červená středa, a to zásluhou europoslance Pavla Svobody. Červená ve smyslu prolité krve.

Organizátory byla Česká biskupská konference (ČBK), Ekumenická rada církví v ČR (ERC) a Federace židovských obcí (FŽO). Tuto aktivitu v originále nazvanou Red Wednesday založila britská papežská organizace Aid to the Church in Need (ACN; Církev v nouzi) a připomíná tak pronásledované pro víru.

Mezi řečníky a zástupci křesťanských církví a židovské obce byli patriarcha Církve československé husitské Tomáš Butta, kardinál Dominik Duka, rabín Ron Hoffberg, Tomáš Kraus (FŽO), biskup Václav Malý, Pavel Pokorný (ERC), P. Stanislav Příbyl (ČBK), Mark von Riedemann (ACN), Jan Royt (KTF, FF UK), Marcela Szymanski (ACN), Petr Jan Vinš (ERC) a synodní senior ČCE Daniel Ženatý (ERC).

Nejdříve jsme se sešli v Malé aule Karolina Univerzity Karlovy, kde proběhla konference „Úloha církví ve společnosti“. Byli jsme tam jak židé, tak křesťané (o ateistech nevím). Dozvěděli jsme se několik údajů, které nás nepotěšily, třeba to, že poslední dobou „respekt k náboženské svobodě ve světě stále klesá“. Další informací bylo to, že Česká republika je pro židy výjimečně klidnou zemí, dusno je na východ od nás, ale už i na západ od našich hranic. Pro mě bylo novinkou označení „náboženská ngramotnost“, která je prý jedním z problémů Západu. Setkávám se s ní sice neustále – v novinách i debatách –, ale nenapadlo mě, že by neznalost náboženství měla svůj název.

Dále jsme se ve Velké aule zúčastnili křesťansko-židovského modlitebního setkání a poté jsme s červenými svíčkami prošli od Karolina ke katolickému kostelu sv. Havla, husitskému kostelu sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí a ke Staronové synagoze. Všechny tři budovy byly červeně nasvícené.

Několikrát jsem zaslechl, že tato novinka byla zajímavá a přínosná, ale že jednou by to stačilo, za rok že by se už podobné setkání konat nemuselo, což vyznělo jako laskavé přání. Nicméně pokaždé ten dotyčný dodal: „Ale asi bude muset, svět se nezmění.“

Jak jsme se tam tak sešli, židé, katolíci a protestanti, v poklidu a bez nepřátelství, snad nám to vydrží. Snad nedejde k tomu, že bychom si vzájemně říkali to, co znám z dětství: „Mír – až do příští války.“

Pavel Čáp

100. VÝROČÍ VZNIKU ČSR A ČCE

Osobně nahlíženo vypadá sympaticky, že Českobratrská církev evangelická (ČCE) a Česká republika (ČR), ve které žijeme, se rokem svého vzniku pěkně shodují. Má-li člověk jen trochu rád obě tehdy vzniklé instituce, tak ho to potěší. Při dalším přemýšlení však nemůžete nedejť k myšlence, že sté výročí, stejný rok vzniku, jsou asi tím prvním a jediným spojujícím prvkem. Vše ostatní již je méně či více jiné, protože jde o instituce takřkajíc z jiného těsta. Rád bych se pokusil nejen nahlížet do pramenů, ale rovněž se i zamyslet nad tím, co z této souvislosti lze vytěžit pro vzájemné soužití. Jinými slovy, obsahem mého zastavení je pokus o pohled na to, jak to s těmito institucemi a jejich vznikem bylo na počátku, jak v průběhu společného soužití, a jak to může být s nadějemi a přínosy v budoucnu.

Doba vzniku a co jí předcházelo

Jak zmiňují mnohé prameny – celé devatenácté století není pouze stoletím života v Habsburské monarchii, ale také stoletím, ve kterém sílil hlas po samostatnosti národa. Však: *celý náš národní život po celé devatenácté století se vytvářel tak, že se vytvářel zdola. Od prvního českého bálu až po prohlášení československé samostatnosti v roce 1918 jsme všechny svoje instituce, všechny formy národního života budovali z lidového základu.*¹ Podobné tendence, i když určitě nezasahující celé století, lze pozorovat i u tehdejšího evangelictví. Stále častěji, a ke konci století i programověji, směřovalo evangelictví zastoupené v Čechách dvěma církvemi ke sjednocení. Tehdy existovaly dvě evangelické církve – dědičky kalvínské (reformované)

¹ Božena Komárková, Tolerance jako podmínka života, EMAN 1999, s. 30

a luterské (augsburské) reformace. Na konci devatenáctého a na začátku dvacátého století se víc a více hlásily ke slovu myšlenky, aby se obě evangelické církve společně přihlásily k odkazu i české reformace. Svým sjednocením se přihlásily k celé šíři reformačního dědictví. Dnes je ČCE trochu unikátním zjevem, když je členkou všech hlavních ekumenických evropských a světových organizací. Odpovídá to tomu, co stálo v původní ideji sjednocení.

Sjednocení obou církví nahrávala i vnější situace. České církve patřily do správy rakousko-uherské monarchie, protestantský patent (1861) se jich týkal stejně jako významnějších evangelických církví v Rakousku. Devatenácté století se tak stalo scénou přechodu od tolerování evangelických církví k rovnoprávnosti (Protestantský patent z 8. dubna 1861) s římskokatolickou církví. Patent určoval podobu zřízení a správy církve, především také postavení církve ve vztahu k římskokatolické a ve vztahu ke státu a společnosti. František Bednář komentuje: *Protestantský patent byl uvítán v českých zemích s radostí, ale ne s pokorou; církev přijala jej u vědomí, že se jí dostává pouze něčeho, nač má svaté právo. ... Vzpomínky na toleranční utrpení byly příliš živé, než aby se církev dala svést k neupřímnému oslavování těch, co nedali protestantismu nikdy více, nežli dáti museli.*² Mohli bychom o takové reakci církve mluvit jako o důsledku přirozeného vztahu menšinové pospolitosti vůči státní moci, který pravděpodobně poznamenal evangelické myšlení dodnes.

Popis mravního a náboženského života církve v 19. století a jejího poměru k okolí, zachycený a komentovaný F. Bednářem v uvedeném Památníku ČCE je vcelku poetický. Bednář konstatuje, že historie obou evangelických církví, tedy evangelíků v českých zemích, je poznamenána pozvolným, ale zřetelným kráčením ke svobodě. Tolerančním patentem (1781) počínaje a sjednocením církví (1918) konče. Svoboda vyznání byla pochopitelně omezená, ale pozvolna se dařilo

stále více rozšiřovat prostor pro veřejnou činnost evangelických sborů a církve. *Horlivost rodin přenášela se do sborů... Význačnou známkou církve toleranční byla snaha po církvi čisté. Mravní úpadek nebyl zastírán, ale osvětlován a trestán. Ve sborech konala se kázeň. Proto v listinách této doby vedle světla vidíme také tolik stínů.*³

Vztah obou evangelických církví sice nebyl idylický, jakkoliv dnes z něho vyzdvihneme především tendence ke sjednocení. *Nesnáze působila soutěž obou konfessí, již přirozeně žádná nesledovala lhostejně, ale žárlivě snažila se učiniti pro sebe prospěšnější.*⁴ Dodnes se zachovaly památníky zážitku konfesního sváru, nejpozoruhodnějším jevem byly sváry sboru HV se sborem AV ve Velké Lhotě u Dačic, něco podobného se dělo na Valašsku. Stojí za zaznamenání, čemuž lze připsat i jistý dopad na vznik církve a její následný život, že *katolické obyvatelstvo se většinou chovalo k evangelické menšině s pohrdáním a nenávisť. Poštíváno svým duchovenstvem vidělo v evangelicích odpadlíky a nevěrce.*⁵ Takové zkušenosti, které bezpochyby na základě vlastních poznání dovedete doplnit a rozšířit, rovněž působí na kořeny sjednocené církve a bezpochyby formovaly i její další život.

Před sjednocením a před vznikem ČCE se pohybuje v prostoru, v němž po staletí trůn i oltář k sobě pevně lnuly. Každá náboženská alternativa byla vnímána nejen jako konkurence (moc si dovede bedlivě střežit, aby jí konkurence nevznikla), ale také jako nebezpečí možného vstupu nového, svobodnějšího myšlení. Protestantismu je vlastní, že historicky, a především teologicky, pracuje se svobodou svědomí. V níž je každá lidská bytost ozdobena takovou důstojností, kterou nesmí být manipulováno a kterou nesmí nikdo z lidí vlastnit. Proto je devatenácté století vedle rostoucího nacionalismu charakteristické i pozvolným nárůstem kritičnosti vůči vládnoucí církvi, což však neznamenalo

³ Bednář, 46n

⁴ Bednář, 47

⁵ Bednář, 48

² František Bednář, Památník ČCE, Praha 1924, s.51

růst evangelické zbožnosti. *Antiklerikální nálada se ztotožňovala s pokrokovostí. Kato­licismus byl souzen jak moc národu nepřá­tel­ská v minulosti i jako přítomný spojenec klerikální monarchie. Nacionalismus byl ta­ké důvodem k ochotné chvále reformace ne pro její náboženské hodnoty, ale protože Hus, Žižka a Bratři byli zdrojem pýchy na slavnou minulost.*⁶

Touha po samostatnosti a po nezávislosti na většinové církvi vycházely z protestant­ské věrouky a pojetí svobody. Bylo to právě protestantské prostředí, které už v průběhu 19. století dávalo prostor počátkům demokra­cie a výchově k ní, jak poznamenává B. Ko­márková: *Celé 19. století byla doba výchovy k demokracii. Inteligence byli lidé, kteří vyšli ze škol. Byli to synové sedláků nebo dokonce domkařů, chalupníků. Naše národní společ­nost se vybu­dovala z toho ze začátku nedife­rencovaného základu nevolnických sedláků, kteří zde zůstali, když ostatní bylo zničeno.* (Komárková, 30) ... *Za celé 19. století se drobní čeští lidé, pocházející skoro vesměs z dřívějších nevolnických sedláků, svou prací dostali na vyšší stupně sociálního žebříku, a přitom nezištně sloužili veřejnou, kulturní a politickou prací povznesení celého národa. Všecko úsilí vědecké, umělecké, vzdělávací, organizační, všecko vycházelo zdola bez pomoci státní moci. Všecky národní instituce rostly zdola a s nimi se rozrůstal národní život na úroveň šťastnějších národů. Ve svobodném státě jsme už disponovali struk­turou národního života, která byla oázou demokracie ve střední Evropě, než ji zásah Mnichova zničil.*⁷

V průběhu světové války se objevily pří­pady otevřené spolupráce obou církví, např. při oslavách Husových (1915). Kostnická jednota uspořádala anketu k sjednocení cír­kví. Ovšem objevují se i obavy: *Krásné dílo se začíná; dej Bůh, aby se dalo úspěšně provést a abychom dovedli překonat každý sám v sobě to vrozené nám hašteření, nedů­věru, a aby všichni dovedli vidět před sebou*

*ten veliký, krásný cíl.*⁸ S takovým očekáva­ním mnozí přistupovali ke sjednocení, obavy se ukázaly oprávněnými, a vlastně jsou až dodnes.

Jistě je žádoucí vědět o těchto souvislos­tech, protože do značné míry určují budoucí podobu demokracie presbyterně-synodního zřízení a také vysvětlují, proč je demokracie evangelictví vlastní a zároveň proč je demo­kracie křesťanu protestantského vyznání de­mokracie vzácnou.

Rok 1918

Většinové nadšení populace z pádu mo­narchie bylo nakažlivé. Také evangelíci se nebránili představám, co z bohatství evange­lia mohou přinést pro dobrý budoucí rozvoj českého národa. Po desetiletí před r. 1918 zrála myšlenka, „aby povstala i jednota ny­nějších historických církví českých“⁹. Nosná byla představa, že sjednocené evangelictví bude přínosem pro společnost a novou repub­liku. Provolání Generálního sněmu z prosin­ce 1918 vyjadřovala velká očekávání a od­hodlání.

Vlažnost společnosti, ale i soužití nového státu se sjednocenou církví, předem avizo­valy možné nesnáze budoucí cesty. Politicky to mělo vysvětlení: *časopisy politické si snah českých evangeliků povšimly; činily tak s jistými obavami, aby nebyly vyvolány ná­boženské třenice*¹⁰. Přesto však si kronikář libuje, že *tento chlad, ano nepřátelství, nezarazily vyvolaného hnutí*¹¹. Zajímavější, pro další desetiletí i podnětější, je dění ve společnosti, jak je odpozoroval autor Památ­níku ČCE František Bednář: *V těchto dnech ukázala se nesmírná propast mezi myšlen­kovým světem českých evangeliků a ostatní­ho národa, jakkoliv tento také zápasil o svo­bodu. Široké vrstvy politických pracovníků neměly pro tužby českých evangeliků porozu­mění. Sledovali je se zájmem promíseným obavami. V době, kdy se ukázala náboženská chudost katolické církve a její nepřátelství*

⁸ Bednář, 105

⁹ rezoluce z května 1917; Bednář 104

¹⁰ Bednář, 105

¹¹ Bednář, 106

⁶ Komárková, 16

⁷ Komárková, 41

vůči národu ...v této době politické strany vyčerpávaly se v politice a neměly smyslu pro náboženské základy budoucnosti. Proto čeští evangelíci byli obráćeni k Bohu a k sobě.¹²

Ne vždy ovšem se stejným zápalem; například na Poličsku se připojovaly sbory s výhradami, o zdrženlivém postoji Moravy svědčí i výsledek předběžného plebiscitu, v němž se pro sloučení vyslovilo pouze 19 moravských sborů ze 41. Moravané měli podporu i ze strany svých farářů, kteří sjednocovacímu hnutí vyčítali zejména věroučnou neurčitost.

Různé hlasy se ozývaly také ze stran dalších evangelických církví. Nejvíce nakloněna se zdála vzájemnému propojení být ochranná církev bratrská, ovšem po 28. říjnu 1918, když se změnila právní situace, se prohlásila za jedinou oprávněnou dědičku původní Jednoty a od sjednocovacích snah se distancovala. Sympatie sjednocovacímu hnutí projevíli také baptisté, z jejich slov je ovšem patrné, že by s připojením souhlasili jen tehdy, kdyby hlavní zásadou nové církve byla svoboda a žádná striktní nařízení (křest, členství, církevní zřízení, talár apod.). Diskuse se slovenskými evangelíky byly zastaveny obavami Slováků, kteří po neblahých zkušenostech z r. 1842 s maďarskou reformovanou církví nakonec couvli a sami sebe raději pasovali do role „dobroprajného pozorovatel’a“. Naopak velký zájem o připojení k nové církvi projevilo několik tisíc česky mluvících evangelíků ve Slezsku, kteří si od přináležitosti k české církvi slibovali vysvobození z národnostního útlaku, jemuž byli vystaveni jakožto menšina v polských či německých sborech.¹³

Vysvětlení jistého odstupu ke sjednocení ze strany Svobodné reformované církve podal Adolf Adlof: „Nevidíme však při tomto hnutí, co bylo již dávno naší tužbou a zač se nepřestaneme modlit, dokud se nedostaví. Nepozorujeme totiž dosud při tomto hnutí těch známek, které Boží slovo udává za

podstatné rysy každého hnutí shůry. Již dříve někteří příslušníci evangelických církví lkali nad stavem církvi svých jako úpadkem, viděli dobře, že nestačí mít kostely bez duchovního života, nebo veliká shromáždění, aniž by se lidé obrátili...“ Adlof dále pokračuje: „A tu se tážeme: lze pozorovat v nynějším hnutí ducha pokání, hlad a žízeň po živém Bohu, touhu po novém rodu, po sjednocení se s Pánem? Jest v tomto hnutí vyjádřena touha oslavit Krista tak mocně a postavit se tak rozhodně na Jeho slovo...?“ Adlof se obává: „Naopak hledá se sjednocení všech směrů a lidí bez ohledu na jejich stanovisko k Bohu, k Synu Božímu, o oběti Jeho na kříži i k Jeho zmrtvýchvstání“. Z publikovaných vyjádření vyplývá obava vedení církve, aby národní evangelická církev nebyla církví světskou, která by byla nakloněna ke kompromisům se světem.¹⁴

Je žádoucí konstatovat, že po sjednocujícím sněmu nedošlo v zevních věcech k přílišným změnám, některé známky toho jsou patrné dodnes, že v ČCE naleznete sbory bez viditelného oltáře, ale i kostely s kříži znamenajícími původ v luterské tradici.

Podle dobových dokumentů měla sjednocená církev první desetiletí své existence řadu starostí s přílivem členů, jakkoliv napořád zůstávala menšinovou vedle církve římskokatolické i nově vzniklé Československé církve.

Statisticky: 1910: 157 tis., 1919: 189 tis., 1921: 234 tis., 1922 245 tis. V třicátých letech pak více jak 300 tis. členů. Nárůst byl veliký, církev neměla ani dostatek kvalifikovaných duchovních (v r. 1923 měla 116 farářů + cca 20 výpomocných /vikáři, diakoni, ordinovaní presbyteri/), ani vhodných prostor, aby zvládla takový počet členstva a mohla jim poskytnout příslušnou duchovenskou a vzdělavatelnou péči.

Taková církev zaměstnaná sama sebou sotva mohla pomýšlet, natož připravovat se, na soustavnou službu ve prospěch společnosti, ačkoliv zakládala misijní ústavy a pocho-pitelně se opírala i o bohosloveckou fakultu.

¹² Bednář, 106

¹³ Habemus ČCE, www.100letcce.cz

¹⁴ P.Černý, Neekumenický postoj či věrnost ideálům?, www.100letcce.cz

Bylo třeba vychovávat k přijetí presbyterně-synodní struktury a s tím souvisejících demokratických pravidel, aby si vždy uvědomovali velká práva a povinnosti plynoucí z členství v českobratrské církvi, aby nejen staršovstva, ale každý člen byl „ke všelikému skutku dobrému hotový“.¹⁵ Zatímco církev zaměstnávaly vnitřní úkoly, společnost potřebovala nově morálně, duchovně a spirituálně směřovat, k čemu mnohdy chyběly plné možnosti.

Sjednocující myšlenky jsou bezesporu napořád smysluplné a správné. Jak zmiňuje Peroutka ve svém Budování státu, nenastalo však, co bylo čekáno: *Z velkých nadějí protestantismu se nesplnilo takřka nic*¹⁶, spojená církev se totiž národní církví nestala. Dokonce ani nedošlo k náboženské renesanci¹⁷, jak odpovídalo mnohým tehdy tužbám.

Stejný začátek – jaká vzájemnost?

Jak zmíněno, vznik nové sjednocené církve vedl politiky k obezřetnosti a obavě, aby sjednocení protestantů nevedlo k náboženským třenicím. Nebylo divu, však v politice byly výrazné a silné katolické politické strany, které hájily politickou moc římskokatolické církve. Jedním ze sjednotitelů byl i kněz Bohumil Stašek, který se zasadil o sjednocení tří katolických stran v jedinou Spojenou stranu katolickou (v lednu 1919 přejmenovanou na Československou stranu lidovou). Římskokatolická církev prožívala rozpadem monarchie závažný otřes, protože díky hnutí Pryč od Říma přišla o cca 20% církevního členstva, které postupně z velké části přešlo do nově vzniklé Československé církve založené římskokatolickými modernisty. Sjednocené evangelictví zůstalo mírně nevítaným příchozím vstupujícím do bran nové republiky a společnosti.

Generální sněm nové sjednocené církve tehdy navrhl jméno nové církve, ale nebylo státem schváleno. Navržen byl název: „Evangelická církev bratrská“. *Radost z přijetí jména jednotné církve ovšem evangelikům dlouho nevydrží, ani tímto okamžikem*

totiž ještě svízel s výběrem názvu nekončí. Tentokrát se ozvalo zamítavé stanovisko ze strany ministerstva školství a národní osvěty, které upozornilo na to, že název „Evangelická církev bratrská“ nese již podle zákona církev ochranovská. Z nového hlasování, které vyhlásil Synodní výbor, tak vzešel definitivní název „Českobratrská církev evangelická“.¹⁸

Prvořadým úkolem, který stál před církví, a stojí před ní dodnes, je, jak dostát svému poslání. Velice záhy, možná rychleji než si strůjci sjednocení přáli, došlo k odhalení příkopu mezi národem a evangelictvím. Ten zůstal po celou dobu společné historie. Evangelictví je napořád menšinovým jevem, který se po celých sto let potvrzoval. Navíc se v době vzniku setkal, a to spolu s ostatními církvemi a náboženskými společnostmi, s něčím, co Peroutka výstižně zachycuje: *Národ neměl tolik náboženské snahy, aby provedl celkové zúčtování s katolicismem, které bylo od něho žádáno. Jestliže lid v některém oboru ukazuje se už neschopným důkladné změny, je to známkou, že přenesl svůj životní interes do oborů jiných. Politická a sociální témata mnohem důkladněji připoutávala českou pozornost než staré soupeřství mezi protestantismem a katolictvím. ... Na nedostatek protikatolického rachotu nebylo možno žalovat. Ale nepodařilo se pohnout lhostejností většiny.*¹⁹ Tuto skutečnost potvrzuje i hlas z církevní strany, kdy např. situaci na Podřipsku, kde působím v současné době, Bednář shrnuje: *V polovici 19. století Podřipsko bohatne, rolníci stávají se průkopníky vzdělanosti, národního uvědomění a po řadu let hrají význačnou roli ve všech významných podnicích a událostech kraje. Národní práce ukázala se však nesmírným náboženským ochuzením. Sbory podřipské upadaly církevně přes svou účinnost. ... Myšlenka sjednocení církve byla na Podřipsku uvítána radostně. Ale kraj neměl oné vřelosti a lásky k církvi, která vyznačovala dobu toleranční.*²⁰

15 Bednář, 129

16 Peroutka, Budování státu I., LN 1991, s.274

17 Peroutka, 275

18 Habemus ČCE, www.100letcce.cz

19 Peroutka I, 275

20 Bednář, 211

Alibistický úsudek by se uměl uchýlit ke tvrzení, že když tak bylo před sto lety, a to s výhodou nesrovnatelného a společného nadšení z nově nastalé příležitosti, že stěží lze čekat něco jiného dnes. Vždyť i dnes je „interes“ lidí zaujat něčím jiným než náboženským soustředěním. Přesto však kromě zkušenosti bolestných desetiletí a zhoubných režimů, lze zaznamenat povzbudivý posun. Církev, navzdory mnoha vzruchům vzešlým více z člověčiny než z náboženského vzma- chu, ze sjednocující moci Kristovy dokáže a chce žít. Staletá cesta a zkušenost shledala nacionalistické a protikatolické pozice ve své době pochopitelnými, leč pro budoucnost neužitečnými. Povzbudivá snaha většiny křesťanských denominací při vytváření společné cesty pod Hlavou, Kristem, však byla započata a trvá. Možná začala už tehde- ším soustředěním na Boha. Tato cesta má k cíli ještě daleko, ovšem převládá-li vědomí, že s lhostejností a s pomíjivými „interesy“ dokáže pohnout přesvědčivým následováním Krista, žije i skrze malou část ve společnosti naděje, která v pravý čas přinese své ovoce. I když není žádoucí, aby ČCE a republika slavily své stoleté narozeniny společnou ve- selicí, stojí za to setrvat v otevřeném vztahu; jako předpokladu pro vystříhání se tragic- kých omylů, které byly tímto národem zku- šeny. A jako předpokladu pro budoucnost, která tím lepším předčí všechno, co kdy bylo.

ČCE a ČR kráčí do budoucnosti

Budoucnost církve i ČR je do jisté míry zaručená a do značné míry nejistá. Zaručená je jejich vnější existence, v tomto bodě má stát pevnější ukotvení. Co však je zásadnější – sama existence nějakého útvaru sama o so- bě nezakládá smysl její přítomnosti. K tomu, aby ČCE i ČR byly přínosem pro spole- čenství, která tvoří a do kterých patří, je třeba něco více než jen přesvědčení, že existence je dobře smluvně a jinak zajištěna. Nejisté je to, čím církev obohatí prostředí, kde žije a čím bude Česká republika pro společenství ostat- ních států. Ačkoliv jde o minority, z historie víme, jak významné mohou být menšiny,

když moudře najdou svou specifičnost a účelně ukáží, že ji mají právě pro ty ostatní.

Velmi dobře pamatujeme a opětovně za- žíváme, že některými kroky se chce církevní instituce státní moci zalíbit a tím si zajistit větší míru své vlivu a pro sebe sama i význa- mu; menšinové evangelictví může být v této věci více svobodné.

Církev nemá mít moc, a nepotřebuje ji, protože ji škodí, ale má mít vliv. Mít odvahu i schopnost pozvedat hlas, kdy je toho třeba.

Dovalte malou úlitbu kazatelské a církev- ně administrativní zkušenosti: byl jsem fará- řem devět let v totalitě a zbytek (tj. 29 let) ve svobodném státě. Dlouhá léta jsem slýchal, že církve se nesmí míchat do politiky. Ať to byly např. reakce na aktivity kolem so- větských jaderných hlavic v ČSSR, nebo někdejší záležitosti lidských práv; ale i třeba nedávné účasti při demonstracích proti xenofobii a nenávisti. Nemluvě o situaci, kdy se v kázání spíše jen okrajově člověk dotkne současného dění. Téměř vždycky se objeví nějaká dobrá rada, že se o to nemáme starat, neb to je politika, která do církve nepatří. To- mu rozumím. Politika je dělba moci rozdě- lená volebním hlasováním mezi útvary, které tuto moc chtějí nést a lid ji na ně deleguje. Kazatelské slovo přejné vůči jednomu po- litickému útvaru a logicky tak proti druhému možno vnímat nejen jako politickou agitaci, ale i jako necitlivý výpad proti příznivcům a voličům té opačné strany.

Ovšem naše demokracie není tak ukot- vená jako v běžných demokraciích, kde státní moc je vykonávána v pokoře před sliby o práci ve prospěch všech občanů, nebo v po- koře vůči zadání apoštola Pavla. Který podle mého docela výstižně konkretizuje onu práci ve prospěch všech občanů – jako podporu dobře činících a ochranu před zle činícími (Ř 13). Volbami dostávají hlas strany a osob- nosti, aby v tomto duchu budovaly a rozví- jely společnost.

Nicméně tehdy, kdy jsou nejen politické principy, ale i základní principy života a sou- žití křiveny, modifikovány, až i popírány,

pak musí jednotlivec i společenství žijící z evangelia vystoupit – nikoliv proti politikům, ale proti způsobům a manýrům, jimi milovanými a využívanými.

Pak nejde o politiku, jde o obnovování úcty k pravdě, důvěry, respektu k vlastnictví, protože i ono tvoří důstojnost člověka; v tomto duchu nám současnost nahrává – demokracie a svoboda není možná bez těchto základních věcí, nejsou-li, je třeba je vydupávat ke slovu a chránit je.

A platí to dvojnásobně, je-li značná část společnosti ovlivněna požitkářstvím a užíváním si, jsou její duše a svědomí tupeny jedem lhostejnosti. Pak církev nebude jen vrstevníkem státní moci, ale bude rádcem, oponentem, protože k tomu ji její víra v Boha a následování Krista, jinak Dárce a Zachovatel života, jednoduše dává právo. Jak se demokraticky starali o život lidé zdola v 19. století, tak se musíme o ni starat i my, abychom o ni nepřišli. Není totiž u nás tak ukotvená jako jinde a lhostejnost a pohrdání svobodou mnoha spoluobčany nás musí vést k aktivitě v duchu evangelia.

Pro další soužití přeji církvi jediný smysluplný „interes“ víry v Boha a následování Krista jako štít před vším destruktivním a rozkladným, co se stále objevuje. Republice přeji takovou společnost lidí, která se ochotně chopí příležitosti k pravdivým a solidárním činům stejně jako k hlasité a jednoznačné obraně proti všem zlým a porážeckým náladám.

Hlasy moudrých (takový malý přídavek):

Ralph W. Emerson: *Je-li člověk nespokojený se svým stavem, může jej změnit dvěma způsoby. Buď změni podmínky svého života, nebo svůj duševní postoj. První není vždy možné, to druhé je možné vždy.* (1803-1882, filosof, esejista, básník)

Tomáš G. Masaryk (1850-1937): *Situace není utěšená, ale nedá se změnit hořekováním, nýbrž prací.* (Česká otázka, 269)

Člověk moderně vzdělaný poznává, že společnost se vyvíjí krokem, ne skokem, a proto stojí ve všech oborech o stálou práci reformační. Je tedy proti všelické revoluci, proti revoluci shora i zdola. Realistické a konkrétní pojmání společnosti a státu vylučuje politický romantism. Kdo věří v revoluci, nebere života doopravdy. Politika demokratická a lidová revoluce nepřipouští. Svět stál a stojí na práci, ne na náladě, svět se udržuje jen prací, a to prací drobnou, prací stálou. (287)

Božena Komárková (1903-1997): *Pravda je větší a život má hodnotu pouze tenkrát, když ho neměřím svými dočasnými příjemnostmi, ale když ho dávám do služby nikoli sobě, ale těm druhým. A druhým ho dávám do služby tehdy, když uznávám jejich důstojnost. A s tou důstojností uznávám povinnost respektovat důstojnost všech a vybojovávat těžkosti doby nikoli zbraněmi, ale duchovním bojem.* (Tolerance, 31)

Joel Ruml

POZVÁNKY

30. 3. 2019 – seminář společnosti VERITAS pro učitele a zájemce o dějepis a společenské vědy v Pardubicích, Sladkovského 638;

18. 5. 2019 ve 13.00 hod. – odhalení pamětní desky manželům Jelínkovým, Oráčov;

14.-16. 6. 2019 – zájezd spolku Exulant Kladsko, Ziębice (Münsterberg), severní Morava;

21. 6. 2019 – pietní shromáždění k 398. výročí popravy představitelů stavovského odboje v roce 1621, Staroměstské náměstí v Praze;

6. 7. 2019 – Husovy oslavy Kalich u Železného Brodu, Růžový palouček u Litomyšle;

25. 8. 2019 ve 14.00 hod. – setkání reemigrantů, jejich potomků a přátel na hřišti v Trpístech

říjen 2019 – Konference a členská schůze spolku Exulant

KARAFIÁTOVA ODPOVĚĎ NA ČESKOU OTÁZKU

Co je tedy to naše zvláštní nadělení, a to povolání, kterého se jiným národům v té míře nedostalo?

Jan Karafiát, *Reformované listy*, 1896

Když Tomáš Garrigue Masaryk roku 1895 zformuloval a předložil svou filosofii českých dějin v knize *Česká otázka*, reagovala na jeho vystoupení celá řada osobností, čímž v podstatě započal tzv. spor o smysl českých dějin. Tento spor byl značně zpopularizován, takže se dostal do povědomí české veřejnosti a dostalo se mu rovněž důkladného vědeckého zpracování. Skutečnost, že na Masarykovu *Českou otázku* odpověděl protestantský reformovaný farář a teolog Jan Karafiát (1846–1929) – známý především jako autor *Broučků* –, však zůstala badateli dosud opomíjena. Námětem mého příspěvku je tato Karafiátova reakce, kterou považuji za zajímavou především proto, že vzešla z protestantského prostředí, a to s ohledem na význam, který čeští protestanté v Masarykově pojetí mají. Je také na místě připomenout, že v době, kdy Masaryk vystoupil se svou filosofií českých dějin, byl sám členem protestantské reformované církve.

Abych uvedla Karafiátovy postoje do dobového kontextu, srovnám Karafiátovo pojetí českých dějin s pojetím T. G. Masaryka a zasadím názory a vztah obou mužů do širších souvislostí. Rovněž se pokusím ukázat, že Karafiátova kritická reakce na Masarykovu *Českou otázku* představuje originální příspěvek k tématu, a to zejména z hlediska teologického. Vycházím přitom z Masarykových spisů, ve kterých svou filosofii českých dějin vyložil, tedy z knih *Česká otázka*, na niž navazovala *Naše nynější krise. Pád strany staročeské a počátkové směrů nových* a konečně *Jan Hus. Naše obrození a naše reformace* z roku 1896. Pokud se jedná o názory J. Karafiáta, hlavním zdrojem mi byly *Reformované listy* – teologický časopis, který Karafiát vydával v letech 1896–1905 a který vyplňoval svými články; dále zejména jeho pětidílné *Paměti spisovatele Broučků*, které vycházely v letech

1919–1928. Některé myšlenky čerpám ze stati profesora pražské evangelické fakulty Pavla Filipiho „Jan Karafiát po padesáti letech“²¹ a ze životopisného souhrnu „Jan Karafiát, jeho život a dílo“ z pera profesora Františka Bednáře.²² Vztahem T. G. Masaryka k českému protestantismu a k J. Karafiátovi se zabývá stať Josefa Lukla Hromádky „Masaryk a Karafiát“.²³ S celkovým rámcem problematiky seznamuje sborník dobových příspěvků *Spor o smysl českých dějin, 1895–1938*, jejichž edici pořídil v roce 1995 Miloš Havelka.²⁴ Shromáždil v něm důležité stati rozsáhlé, dnes již legendární diskuse, kterou spolu vedli čeští myslitelé a jejímž jádrem byla Masarykova formulace smyslu českých dějin v kontextu dějin světových. Karafiátův příspěvek do této publikace zahrnut nebyl.

Jan Karafiát a staré české ideály

Odůvodnění bytí svého národa a formulování základů jeho existence se věnovali mnozí čeští myslitelé, neboť až do 19. století nebyla novodobá česká národní identita pociťována jako něco samozřejmého, především vinou přerušení české státnosti a státní nezávislosti. Z tohoto důvodu vznikla potřeba ospravedlnit naši kulturu vedle kultur větších evropských národů. Masaryk, jehož vystoupení na toto téma vyvolalo skutečnou polemiku, opřel svou filosofii českých dějin zejména o myšlenky Kollárovy, který je převzal z filosofie Herderovy. Herder byl přesvědčen, že vývoj lidské společnosti podobně jako vývoj přírodní inklinuje k rovnováze, která je větší dokonalostí než stav nerovnováhy. Lidstvo směřuje ke stále dokonalejšímu stavu

21 Filipi, P., Jan Karafiát po padesáti letech, *Křesťanská revue* 47, 1980, s. 71–77.

22 Bednář, F., Jan Karafiát, jeho život a dílo, in: Kaláb, M. – Balcar, L. (eds.), *Nad Karafiátovými Broučky. Sborník k padesátému jubilejnímu vydání Broučků*, Synodní rada českobratrské církve evangelické, Praha 1941, s. 9–56.

23 Hromádka, J. L., Masaryk a Karafiát, in: Žilka, F. (ed.), *Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi: sborník statí k jeho 80. narozeninám*, Kalich, Praha 1930, s. 88–100.

24 Havelka, M. (ed.), *Spor o smysl českých dějin, 1895–1938*, Torst, Praha 1995.

ušlechtilého lidství/humanity.²⁵ Při tomto úsilí mají ovšem různé národy v různých dobách různé role. Z těchto myšlenek vycházel, jak řečeno, Ján Kollár a postavil na nich svou ideu slovanské vzájemnosti.

Na Herdera navázal i Masaryk. Převzal pojem humanity a učinil z něj ústřední pojem své filosofie českých dějin,²⁶ kterou lze stručně shrnout takto: Dějiny národa nejsou nahodilým sledem událostí, ale mají svou účelnost; uskutečňuje se v nich plán Prozřetelnosti, který dává směr jednání a duchovní produktivě národů i individuí. České svobodomyšlné úsilí našlo pevný základ pro své snahy v pojmu humanity, přičemž se zcela přirozeně odkazovalo k české reformaci, k bratrským a husitským tradicím. Masaryk byl přesvědčen, že právě tento odkaz umožnil, aby naši buditelé pokračovali tam, kde byl vývoj násilně přetržen, a proto není

---

25 Srov. Herder, J. G., *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*, Hartknoch, Riga (1784 (1. Teil), 1785 (2. Teil), 1787 (3. Teil), 1791 (4. Teil). V českém překladu Jana Patočky: *Vývoj lidství*, Jan Laichter, Praha 1941. *Myšlenky k filosofii dějin lidstva* patří k Herderovým nejslavnějším dílům, které mělo velký vliv na mnohé myslitele. Herder se v nich vymezil jednak proti teologickému pojetí dějin lidstva, ale do jisté míry i proti osvícenské myšlence lineárního pokroku. V dějinách podle něj dochází k narůstání lidských schopností, mravnosti a dokonalosti, a to v rámci jednotlivých kultur, jež se v souladu s přírodním děním rodí, vzkvétají a posléze zanikají. Každá z těchto kultur je nositelkou své humanity, jež ji také určuje.

26 T. G. Masaryk si pod pojmem humanity představoval čistou člověčnost, ideál všeobecného bratrství, ideál Jednoty, ideál vpravdě český. Humanitní ideál vyžadoval odpírání zlému, vlastní i cizí nehumanitě společnosti. Humanitou tak podle T. G. Masaryka nebyla sentimentalita, ale práce. Masaryk si dále přeje, aby byl ve všech stranách a třídách dostatečný počet mužů a žen opravdových, myslících, z nichž každý bude pracovat ve svém kruhu na obrodě národa. „Jako viditelná církev žije církví neviditelnou, tak i my jako národ budeme žít bezpečně, jestliže nás značný počet spojení budeme tím tichým souhlasem, jenž vzniká ze správného posouzení našeho postavení světového a ze správného vysouzení toho, co a jak kde kdo máme pracovat. Pokud se nerozšíří tato neviditelná strana lidí opravdových a myslících, kteří se nebojí, když toho potřeba, pravdě dát svědectví i veřejně, všechna viditelná organizace nám nepostačí.“ Srov. Masaryk, T. G., *Česká otázka – Naše nynější krize – Jan Hus*, in: Spisy T. G. Masaryka, sv. 6, ed. J. Brabec, Masarykův ústav AV ČR, Ústav T. G. Masaryka, Praha 2000, s. 163.

náhodou, že většina vůdců našeho národa byli potomkové českých bratří a jejich protestantští následovatelé.²⁷

V době, kdy Masaryk takto zformuloval svoji filosofii českých dějin, bylo farářů reformované církve Janu Karafiátovi již téměř padesát let.²⁸ Po studiích a několika pobytech v zahraničí odešel nejprve jako vzdělaný mladý muž budovat církev postavenou na ideálech sborového života, jak je poznal v cizině, do chudé odloučené vesnice – Hrubé Lhoty na Valašsku. Jeho farářské působení přineslo oživení tamějšího náboženského života i prohloubení mravní odpovědnosti věřících, kteří viděli osobní pokoru svého pastýře, milovali ho i ctili jeho autoritu a pevně při něm stáli. Přesto se však Karafiátovo působení nesetkalo s pochopením ze strany vedení církve. Konflikty, které původně spočívaly v odlišnosti duchovního vidění, nabyly i osobního rázu a vedly ke Karafiátovu rozhodnutí odejít do Prahy a pokračovat ve své činnosti zejména literárně. Roku 1896 proto začal Karafiát vydávat časopis *Reformované listy*, který představoval i jeho hlavní literární počín tohoto období.²⁹

Z našeho hlediska je důležité, že hned úvodní stať lednového čísla *Reformovaných listů* z roku 1896 „Staré české ideály“ je věnována poslání českého národa, a to zjevně

---

27 Tamtéž, s. 18 a 19: „I není tedy nahodilé, že první a největší vůdcové nového literárního hnutí českého vedle svobodomyšlného kněze Dobrovského byli potomkové českých bratří a jejich protestantští následovatelé Kollár, Šafařík, Palacký. Vůči protireformačnímu katolictví Dobrovský, Kollár, Šafařík, Palacký jsou obhájcové svobody myšlení a vznešených tradic české reformace. Dobrovský, Kollár, Šafařík, Palacký hlásají bratrské ideály humanity, Palacký nám odhaluje pravou velikost naší minulosti.“ Tamtéž, s. 18.

28 Kniha *Broučci* vznikla během Karafiátova působení na Lhotě. Vyšla vlastním nákladem roku 1876 a původně zůstala veřejností téměř nepovšimnuta.

29 Reformované listy byly vydávány šestkrát do roka a každé jejich vydání obsahovalo 16 stran. Vyplňoval je Karafiát sám svými texty a vydával v ušlechtilé formě v poměrně velkém nákladu jen pro ty, kteří si jej skutečně předplatili. Počet čtenářů byl poměrně vysoký, roku 1897 dosáhl čísla 1158. Na stránkách *Reformovaných listů* uveřejňoval Karafiát své úvahy z církevního života, kritické postřehy, svá kázání. Komentoval zde také současné církevní a národní otázky.

v reakci na Masarykovy myšlenky. Na začátku stati J. Karafiát vysvětluje: „Nehodlámeť jiné národy ani snižovati, aniž jim co přisovat, čeho jim Pán Bůh neráčil nadělit, ale ještě méně si přejeme býti z těch, kteří národ náš beztoho už klamou... Máť pak každý národ své zvláštní od Pána Boha sobě uložené povolání, a má i zvláštní obdarování, právě k tomu sobě propůjčené, ať už ho zřízené a věrně užívá, neb neužívá, aneb zneužívá. Arci že pak dlé toho dopadá i celá historie národa.“³⁰

Karafiát vysvětluje, že tak jako každý jiný národ dostali Češi od Boha mnohé dary, ale kromě toho mají od Boha vyměřený úkol, který je jedinečný, určený právě jen českému národu. Ideálem nazývá Karafiát usilovnou touhu splnit tento zvláštní úkol, dostát svému pověření. Tato touha přesahuje všechny tužby ostatní. Karafiát uvádí nejednu dobrou vlastnost českého člověka jako např. praktičnost, statečnost či hudební nadání, připomíná ovšem, že tyto vlastnosti nejsou výlučně české. Římané byli jistě praktičtější, Němci statečnější než Češi. Hudební nadání najdeme i u národů jiných. V některých ohledech se naopak s jinými národy ani měřit nemůžeme. Například filosofické nadání či přesná formulace nauky nikdy nebyly silnou stránkou našich lidí, na rozdíl od filosofického národa Řeků, jehož bystrého a přesného myšlení si Karafiát velice vážil.

Které vlastnosti jsou ale vlastní pouze Čechům? „Co je tedy to naše (české) zvláštní nadělení, a to povolání, kterého se jiným národům, v té míře nedostalo?“, ptá se Karafiát. „Jest to toto: Když se české svědomí probudí, to jest, když se český člověk působením Ducha svatého v hříších svých pozná a když se pak, co zkroušený hříšník k Pánu Ježíši uteče a cele se pro své spasení na Něj spustí, když takto dojde k plnému odpuštění a pokoje a radosti spasení ... pak se český člověk ani tak za tím neponese, aby Mu vystavěl krásný chrám, ani ne tak, aby Mu sestavil mistrovskou dogmatiku neb vzorný katechismus, aniž bude stát o neduchovní půvabnost

30 Karafiát, J., *Staré české ideály*. Na místo programu, *Reformované listy* 1, 1896, č. 1, s. 4.

a přitažlivost služeb Božích, jaká se smyslům zamlouvá, ale z celé duše začne o to horlit, aby měl Pán Ježíš mezi námi krásnou, krásnou církev.“³¹

Národní obrození Karafiát vnímá jako dobu, kdy začalo být možné využívat zvláštních obdarování, které Bůh Čechům dal, protože před jeho počátkem to možné nebylo. V době, kdy byla všechna šlechta, všechna vzdělanost i zemská správa německé, v době, kdy i čeští upřímní lidé se širším rozhledem ztráceli naději, že by trápený český národ mohl kdy dostat správu svých vlastních věcí do svých rukou, sesílá Pán Bůh podle Karafiáta českému národu jeho obrození. „Duchovního to vlastně ještě nebylo nic, ale hluboké probuzení českých duší to bylo, jakoby Pán Bůh s českým národem obmyslel nové veliké věci.“³² Práví vůdcové národa, což jsou podle Karafiáta čeští protestanti, musí obrátit národ k Pánu Ježíši a jeho evangeliu. Jan Karafiát vidí v protestantech budoucí vůdce národa, nicméně jejich úkol nepovažuje za politický, ale za náboženský, právě vedení národa je v jeho pojetí úkolem duchovním. Převaha českého národa pak podle něj spočívá ve starých českých ideálech, našem nejvzácnějším dědictví. Bez úsilí o tyto ideály je však národní zápas marný.

Srovnání Masarykovy a Karafiátovy koncepce

Je zřejmé, že Karafiátovo a Masarykovo pojetí filosofie českých dějin má některé společné rysy. Oba věří, že v dějinách jednotlivých národů můžeme nalézt zvláštní smysl, že každý národ má své jedinečné poslání, které určil Bůh. V dalším se však jejich názory liší. Proti Masarykovu ideálu humanity, údajně vypracovanému českými bratry, staví Karafiát Ježíšovu krásnou církev. Národní obrození totiž podle něj musí sloužit cílům náboženským, nikoli naopak. „Neboť,“ jak vysvětluje na stránkách svého časopisu, „oč předně běží, není něco politického, nýbrž čistě misijního.

31 Tamtéž, s. 6.

32 Karafiát, J., *Paměti spisovatele Broučků*, IV–V, Tiskem Pražské akciové tiskárny, Praha 1923, sv. V, s. 346.

Získat celý národ evangeliu, toť náš nejvlastnější úkol po otcích zděděný, – aby celý český národ byl tak upřímně k Pánu Ježíši obrácený, aby se zas stal nosičem a zastáncem starých českých ideálů. Pak by jistě měl Pán Ježíš církev mezi námi čistou. Ó toť něco velikého.³³

V čem myšlenka krásné církve spočívala? „Jednalo se mi o to,“ objasňuje Karafiát ve svých *Pamětech*, „aby ... docházelo na to, co bylo v radě Boží od věků, vrchol všech Jeho svatých plánů: Aby uprostřed světa tak velice porušeného měl Pán Bůh překrásnou svou církev. Na to On jistě zformoval vesmír, a dopustil na zemi všecko, co se stalo, aby se On v těch našich pozemských poměrech zjevil tak, jak se v nebi zjevit nemohl: ‚Aby sobě postavil slavnou církev, nemající poskvrny ani vrásky‘ (Ef 5,27), aby také mohl zvolat jako Šalamoun: ‚Všecka jsi krásná, přítelkyně má, a není na tobě poskvrny‘ (Pís. Šal. 4,7)“.³⁴ Jak z citátu vyplývá, krásná církev představovala duchovně probuzenou církev věrnou zákona Božího. Taková církev zůstává navždy tělem Ježíše Krista a stává se nástrojem Božím k šíření známosti Jeho Pravdy po všem světě a mezi všemi národy. A taková církev se, podle Karafiáta, může stát i nositelkou skutečné obrody národa, která nespočívá v odmítání němectví nebo katolicismu, ale v pravém duchovním probuzení.

Myslím, že odlišnost obou pojetí dobře dokládá pozdější stať T. G. Masaryka „Masarykova česká filozofie. Odpověď Pekařovi“ z roku 1929, tedy roku, kdy Jan Karafiát umírá. Tento text byl bezprostřední reakcí na Pekařovu knihu *Smysl českých dějin*. Masaryk zde zřejmě zamýšlel obnovit polemiku s historikem Pekařem, jenž několikrát vyvracel historické argumenty, na nichž byla Masarykova koncepce českých dějin postavena.³⁵ Masaryk vysvětluje své vlastní heslo: „Tábor je náš program“, s nímž byla později

spojena i řada nedorozumění: „Tábor nebyl jen táborem náboženským, nýbrž také politickým a sociálním; v táboře vznikl i komunismus. Heslo ‚Tábor je náš program‘ podle všech projevů prezidentových znamená, že máme v duchu nové doby a jejích oprávněných požadavků řešit všechny otázky táborem uložené. To je smysl a obsah jeho české filosofie, jeho navazování a pokračování v našich ideálech reformačních, jak to docela zřejmě a jasně vyslovil nejednou. Úzkoprsí straníci katoličtí a protestantští to nedovedou pochopit. Nepochopil to prof. Pekař a nepochopil to kazatel Karafiát, když navrhoval vyloučení tehdejšího prof. Masaryka z církve reformované.“³⁶

Spor o liberální teologii

Na rozdíl od literárních počínů zůstaly Karafiátovy teologické snahy často osamělé a nepochopené. Vydávání *Reformovaných listů*, ve kterých se k dobovým otázkám z teologického hlediska vyjadřoval, zastavil roku 1905 po sérii polemických článků s T. G. Masarykem. Podstatou sporu byly otázky náboženské a dalo by se říci, že šlo do určité míry o pokračování kontroverze týkající se pojetí českých dějin. Masaryk, ač nikdy nebyl teologem v pravém slova smyslu, stal se hlasatelem některých myšlenek liberální teologie, která začala na počátku 20. století do českého prostředí pronikat.³⁷ Situace v českém protestantském prostředí byla odlišná od prostředí katolického už jen např.

36 Masaryk, T. G., Masarykova česká filozofie. Odpověď Pekařovi, in: Havelka, *Spor o smysl českých dějin* s. 587. Ke Karafiátově návrhu na vyloučení T. G. Masaryka z reformované církve dále v textu.

37 Mezi významné představitele liberální v oblasti protestantismu patřili např. Albrecht Ritschl, Adolf von Harnack či Ernst Troeltsch. Přestože se jednalo o teologicky i kulturně různorodé hnutí, lze jeho všeobecné rysy popsat jako popírání vnější autority v otázkách myšlení, svědomí a náboženství, jež vedlo ke stírání doktrinních rozdílů, důraz na rozumem uchopitelnou přírodovědeckou pravdu a konečně zaměření na zejména etický odkaz Ježíše. Liberální teologové se stavěli s nedůvěrou vůči teologickému dogmatu, pokud by přesahovalo možnost rozumového proniknutí. Srov. Hensley, J. Liberal theology, in: *The Encyclopedia of Protestantism*, vol. III, Routledge, NY, London 2004, s. 1086–1090.

33 Karafiát, J., Pod', a buď vůdce náš, *Reformované listy* 10, 1905, č. 6, s. 42.

34 Karafiát, J., *Paměti*, sv. IV, s. 42.

35 Za Masarykova života ke zveřejnění stati nedošlo. Viz úvod M. Havelky in: Havelka, M. (ed.), *Spor o smysl českých dějin, 1895–1938*, Torst, Praha 1995, s. 35.

proto, že v této době neexistovala protestantská teologická fakulta, která by se mohla stát ideovou základnou různých teologických směrů. Přesto i zde našla liberální teologie své příznivce, ale i své odpůrce. K odpůrcům nejvýraznějším a nejpřesvědčivějším patřil na protestantské straně právě Jan Karafiát. Masarykovy a Karafiátovy pozice se tak nutně musely střetnout.

Janu Karafiátovi se při jeho zásadové zbožnosti a lásce k evangeliu nelíbilo, že se ozývají hlasy pochybující o spasitelné úloze Ježíše Krista. Zřejmě proti Masarykovým názorům vystoupil už roku 1900 v článku „Křesťanství bez Krista, a evangelium bez hříchů shlazení“,³⁸ kdy důsledně připomněl, že učení o Synu Božím jakožto vykupiteli je základem křesťanské víry a jeho popření znamená odpad od ní. Na tyto své názory navázal roku 1903, když napsal v redakční rubrice svých *Listů*: „Církev reformovaná musí každého vyloučit, kdo popírá božství Kristovo. Pakliže by jí na božství Kristově už nezáleželo, přestala by být reformovaná, ano i křesťanskou.“³⁹

Později se Karafiátovy postoje ještě přostrily poté, když roku 1904 vyšla kniha *V boji o náboženství*. Ta obsahovala text Masarykovy přednášky, kterou přednesl 25. června 1904 na veřejné schůzi Politického klubu České strany lidové k tématu „O náboženské svobodě a volnosti přesvědčení.“⁴⁰

38 Karafiát, J., Křesťanství bez Krista a evangelium bez hříchů shlazení, *Reformované listy* 5, 1900, č. 4, s. 56–57. „Vždycky bylo zajisté na světě velice mnoho těch, kteří, když vystihli rozumem mnohé záhady ve vědě, tušili sobě, že tímtež svým rozumem vystihnou i, kterak se to má se synem Božím, vykupitelem světa, ... on jest nade všecku vědu neskonale vyvýšený, a zjevuje Se komu ráčí. Komu Se však nezjevil, ten Ho při největší logické přesnosti, ano třeba i při vši osobní bezúhonnosti nevystihne. Když ten takový chce se přece o Pánu Ježíši pronášet, pak může poctivě jen doznávat, že on sám neví o tom nic...“

39 Karafiát, J., Redakční rubrika, *Reformované listy* 8, 1903, č. 5, s. 40.

40 Na zmíněné schůzi, jež se konala v Národním domě na Vinohradech, promluvili doktor Václav Bouček a profesor Masaryk. Jejich řeči byly otištěny v *Čase* hned následujícího dne, později vyšly společně v brožurce *O svobodě náboženské a volnosti přesvědčení*. Kniha *V boji o náboženství*, kde se nachází výše uvede-

V přednášce Masaryk představil moderního člověka, který se hlásí k hlavním myšlenkám liberální teologie. Moderní člověk se, podle autorova názoru, vyznačuje především nedůvěrou vůči teologickému učení, jež proto podrobuje kritice rozumu.⁴¹ To ho vede k odmítnutí zjevení a zázraků s ním spojených. Podstatou náboženství založeného na zjevení je podle Masaryka mýtus čili jakýsi předvědecký názor na svět, který je v rozporu s pravdou vědeckou. Potíž, jež tím pro věřícího vzniká, vyřešila prý historická škola liberální teologie.⁴² Bibli lze podle Masarykova názoru pokládat za výplod náboženského úsilí starých věků, lze si jí vážit, ale tato nemůže být nikdy základem poznání ani náboženství.⁴³ Náboženství, o které je třeba usilovat, je řešení problému věčnosti; a to nejen teoretické, nýbrž zároveň praktické, neboť tento problém člověk musí žít. Představitelem takového

---

na Masarykova přednáška spolu s jeho řečí pronesenou na akademické oslavě Husově 3. července 1904, vyšla krátce na to ještě roku 1904. K těmto dvěma přednáškám jsou přiřazeny ještě dvě stati, které byly pro knížku zvláště napsány k upřesnění některých jejích myšlenek.

41 Masaryk, T. G., *V boji o náboženství*, 3. vyd., Čin, Praha 1947, s. 9–10: „Moderní člověk se naučil myslet a kritizovat, a proto nedůvěřuje těm, kdo si troufají ještě dnes stále žádat důvěru slepou,“ vysvětluje Masaryk a pokračuje: „To právě činí stále církve, sloužící státu, a činí to stát držící církve. Rozum přivyklý ve všech oborech důvodům a kritice nemůže přijímat učení církvi bez důvodů a bez kritiky. Rozum vyškolený přesnou vědou nemůže již přijmout učení theologická v době, kdy pokročilejší theologové sami poznávají, že ztratili svému učení základ, že není zjevení v učení a že není zjevení v praxi, totiž že není zázraků a ovšem že zjevení a zázraků nikdy nebylo. A tu se rozcházíme s theologii a s církvemi nadobro: nechceme, aby se tohoto luzného a vědou překonaného učení o zjevení od církví a států pro teorii a vychování zneužívalo.“

42 Tamtéž, s. 19: „Ale v století XIX., a to je signum temporis dnes, nastupuje historické nazírání, a dnes právě historická škola theologická, tak zvaná pokroková (Harnack, Loisy a jiní), je nucena doznávat, že výklad staré theologie je nemožný. Tíha a působení důvodů historických je jiná a pronikavější než logických.“

43 Tamtéž, s. 11–12: „Pravda je jen pravda vědecká, kritikou ověřená a zdůvodněná; proto také náboženství moderního člověka spočívat musí na pravdě vědecké, jeho náboženství bude spočívat na *presvědčení*, nikoli na víře. Věřit znamená věřit něco a někomu – není jiné autority než věda a vědoucí člověk.“

náboženství je Masarykovi Ježíš, který je nejvyšším učitelem náboženství, ovšem pouze jako člověk či historická postava, protože právě jakožto člověka je možno ho milovat, ctít, následovat jako svého učitele, vzor, ideál. Vzhledem k tomu, že Ježíš byl, podle Masaryka, „hlava nadmíru jasná“ a nebylo v něm „rozčilení“,⁴⁴ není toto následování slepé, nýbrž je v soulase s filosofickým poznáním.

Na Masarykovy přednášky odpověděl Karafiát již po jejich otištění v *Čase*, a téhož roku pak na stránkách *Reformovaných listů* ve stati „Apoštol Pavel a reformátoři před soudem ‚moderního člověka‘“.⁴⁵ Nejprve zde vysvětluje, že „rozčilení“, které Masaryk vytýká některým křesťanům, je způsobeno pokáním, které k Pánu Ježíši přivádí. Dále dokazuje, že právě Ježíš o sobě jasně učí, že je Syn Boží, což moderní člověk ovšem popírá. Je-li Pán Ježíš skutečně ona „hlava nadmíru jasná“, pak ovšem nemohl kázat o sobě lež, namítá Karafiát. Stejně tak Pán Ježíš zjevně doznává, že činil mnohé divy. Moderní člověk ovšem zázraky popírá. „Neplatí-li ti v evangeliích všechno, pak ti, milý moderní člověče, neplatí nic,“ uzavírá Karafiát svůj článek. „Podle chuti si tu vybírat nelze. Když pak Pána Ježíše prohlašuješ za ‚hlavu nad míru jasnou‘, sám však nejdůležitější Jeho slova zamítáš, pak jsi sám se sebou velice v rozporu, a nesmíš se divit, že my celou tvou vědeckost podlé toho ceníme.“⁴⁶

Masaryk reagoval zevrubně a adresně na tuto stat' následujícího roku 1905 na

44 Tamtéž, s. 23–24: „Máme největší příklad čistého náboženství v Ježíšovi; Ježíš byl hlava nadmíru jasná, alespoň mysticism a ekstase nedávaly jeho náboženství ráz výlučný; zato nalézáme mystiku už v chorobném Pavlovi; proto je tak velký rozdíl mezi náboženstvím Ježíšovým a Pavlovým. Také na příklad Luther, který se držel Pavla, není nám v tom vzorem. Byl rozčilen jako Pavel, a rozčilení lidé, třeba proroci a reformátoři, podávají náboženské rozčilení; Ježíš podával náboženství čisté nerozčilené, klidné, jasné. I my chceme náboženství jasné, čisté, nemlhavé.“ Srov. také tamtéž, s. 29.

45 Karafiát, J., Apoštol Pavel a reformátoři před soudem „moderního člověka“, *Reformované listy* 9, 1904, č. 5, s. 34–36.

46 Tamtéž s. 36.

stránkách *Naší doby*.⁴⁷ Na jeho stat' už ale Karafiát přímo neodpověděl a roku 1905 zastavil vydávání svého časopisu. V posledním čísle podal vysvětlení, proč *Reformované listy* vydával, a v závěru i důvody jejich zastavení: „Majíť se nyní z dopuštění Božího věci u nás tak, že bychom se polemice, které jsme šli dosud usilovně z cesty, déle nevyhnuli. Kříž Kristův se vyprazdňuje, aby i neobráceným bylo u nás volno, a lidé ducha Písem nemající vydávají se i u nás v tak zvanou kritiku Slova Božího. Jaká jest taková kritika, a jak velice zhoubně na život duchovní působí, ukázalo se už jinde. I cože se dá čekat u nás, při takovém našem charakteru! Bez ‚revolverových článků‘ jest pak polemika u nás nemožná. K tomu my se však povolání býti necítíme, nevidouce, komu bychom tak posloužili duchovně, ale vědouce, že bychom sobě ublížili velice.“⁴⁸

47 Masaryk, T. G., Život církevní a náboženský, *Naše doba* XII, 1905, č. 12, s. 518–525: „Moderní člověk a orthodoxní theologie stojí proti sobě nesmířitelně; ale přece mohou mít společný jeden interes a interes veliký – náboženství. V té věci stojím speciálně já proti panu faráři takto. Souhlasím s ním vůbec v tom, že pokládá náboženství za centrální sílu duchovní pro jednotlivce a společnost; souhlasím s theismem a učením o nesmrtelnosti, souhlasím, že náboženství musí být především mravností, láskou, a souhlasím, že mravnost není náboženství vším a že tedy je oprávněn kultus. Uznávám, že orthodoxie páně farářova ještě mnohým lidem může dostačit; uznávám, že pan farář a mnozí orthodoxní lidé chtějí dobré, jako si vůbec dovedu cenit historické platnosti církví a jejich hlavních zakladatelů a vůdců. Vážím si konečně jistoty a pevnosti, které pan farář si ze svého učení a své církve vydobyl – s tím vším, pravím, souhlasím, a to všechno uznávám; ale je to souhlas jen formální, co do konkrétného obsahu páně farářova učení a jeho názoru na svět nedovedu souhlasit téměř s ničím. Nedovedu, protože nemohu neposlouchat rozum a nemohu neuznat důvody, které ten rozum v tisíciletých bojích o náboženství nashromáždil. Panu faráři je Ježíš bohem, mně jen člověkem, a opět není to zlá vůle, která nám ‚moderním‘ velí myslet a myslet poctivě a důsledně. Pan farář v rubrice ‚redakční‘ vyslovuje někdy svá anathemata. Jedno z nich, obrácené také proti mně, zní: ‚Církev reformovaná musí každého vyloučit, kdo popírá božství Kristovo‘. Co církev a co pan farář konat musí, ať koná; já také jen konám svou povinnost, když u věcech životních sobě a jiným hledám pravdu.“

48 Karafiát, J., Apoštol Pavel a reformátoři před soudem „moderního člověka“, *Reformované listy* 10, 1905, č. 6, s. 46–47.

Závěr

Přestože Karafiátovy teologické postoje zůstaly, jak řečeno, v českém protestantském prostředí spíše osamocené, myslím, že si jeho názory zaslouží pozornost. I když na Masarykovo vystoupení reagovali i mnozí myslitelé katoličtí, lze říci, že Karafiát předložil odpověď ucelenější a teologicky pronikavější než jeho současníci. Podstatné je, že kriticky poukázal na určitý, podle mého názoru problematický rys Masarykova myšlení, totiž na to, že jeho filosofie českých dějin příliš nerozlišovala mezi oblastí náboženskou a oblastí politickou.

Smysl lidského života byl Masarykovi mravní, takže mu humanita víceméně splynula se zaujetím náboženským. Je však otázkou, zda je takové splynutí pro politiku a náboženství prospěšné. Domnívám se, že stát by měl usilovat spíše o cíle politické než náboženské, neboť ze své povahy náboženské cíle prostě nemá. (To ovšem neznamená, že politické cíle mají být stanoveny bez respektu k vyšším normám, které je přesahují.)

Karafiát naopak vrátil Masarykově koncepci její teologickou podobu. S myšlenkou důsledností připomněl českým protestantům jejich nejvlastnější poslání – vnášet do českého života evangelium Kristovo. Úkoly vlastenecké, občanské i politické musí stát vždy na druhém místě, až za zvěstováním víry a stěžejních práv Kristových. Pouze přináší-li do českého života slovo Boží, může evangelík osvědčit svou sílu jako vlastenec.

A jakkoli z Karafiátova projevu číselná láska k českému národu, varoval před upouštěním od konfese kvůli národnímu citění. Naproti tomu věrnost vyznání a evangelium může učinit z českých evangelíků, podle jeho názoru, skutečné vůdce národa. Nikoli ovšem vůdce politické, nýbrž náboženské, neboť jejich jedinečným úkolem je vybudovat Pánu Ježíši krásnou církev.

Literatura

Bednář, F., Jan Karafiát, jeho život a dílo, in: Kaláb, M. – Balcar, L. (eds.), *Nad Karafiátovými broučkami. Sborník k padesátému jubilejnímu vydání Broučků*, Synodní rada českobratrské církve evangelické, Praha 1941, s. 9–56.

Filipi, P., Jan Karafiát po padesáti letech, *Křesťanská revue*, 47, 1980, s. 71–77.

Havelka, M. (ed.), *Spor o smysl českých dějin, 1895–1938*, Torst, Praha 1995.

Hensley, J. Liberal theology, in: *The Encyclopedia of Protestantism Vol. III*, Routledge, NY, London 2004.

Herder, J. G., *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*, Riga (Hartknoch) 1784 (1. Teil), 1785 (2. Teil), 1787 (3. Teil), 1791 (4. Teil).

Herder, J. G., *Vývoj lidskosti*, přel. J. Patočka, Jan Laichter, Praha 1941.

Hromádka, J. L., Masaryk a Karafiát, in: *Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi: sborník statí k jeho 80. narozeninám*, Kalich, Praha 1930, s. 88–100.

Hromádka, J. L., Masaryk a Karafiát, in: Žilka, F. (ed.), *Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi: sborník statí k jeho 80. narozeninám*, Kalich, Praha 1930, s. 88–100.

Karafiát, J., Apoštol Pavel a reformátoři před soudem „moderního člověka“, *Reformované listy* 9, 1904, č. 5, s. 34–36.

Karafiát, J., K našemu programu, *Reformované listy* 10, 1905, č. 6, s. 46–47.

Karafiát, J., Křesťanství bez Krista a evangelium bez hříchů shlazení, *Reformované listy* 5, 1900, č. 4, s. 56–57.

Karafiát, J., *Paměti spisovatele Broučků*, IV–V, Tiskem Pražské akciové tiskárny, Praha 1923.

Karafiát, J., Pod', a buď vůdce náš, *Reformované listy* 10, 1905, č. 6, s. 42–44.

Karafiát, J., Redakční rubrika, *Reformované listy* 8, 1903, č. 5, s. 40.

Karafiát, J., Staré české ideály. Na místo programu, *Reformované listy* 1, 1896, č. 1, s. 4–6.

Masaryk, T. G., *Česká otázka – Naše nynější krize – Jan Hus*, in: Spisy T. G. Masaryka, sv. 6, ed. J. Brabec, Masarykův ústav AV ČR, Ústav T. G. Masaryka, Praha 2000.

Masaryk, T. G., Masarykova česká filozofie. Odpověď Pekařovi, in: Havelka, M. (ed.), *Spor o smysl českých dějin, 1895–1938*, Torst, Praha 1995, s. 587.

Masaryk, T. G., *V boji o náboženství*, 3. vyd., Čin, Praha 1947.

Masaryk, T. G., Život církevní a náboženský, *Naše doba* XII, 1905, č. 12, s. 518–525.

Kateřina Šolcová (vyšlo ve sborníku „Česká otázka a dnešní doba“)

28. ŘÍJEN ANEB STÁLO TO ZA TO?

V loňském říjnu jsme si připomínali sto let obnovené české státnosti

Je tisíckrát dobře, že máme svobodu projevu a názorovou pluralitu. Zdravá skepse a kriticismus při posuzování naší minulosti jsou jistě užitečné, zvláště, když bylo třeba očistit výklad národních i světových dějin od dezinformací a mýtů „marx-leninského“ náboženství, v jehož slovníku existoval pojem „vlastenectví“ jen s povinným adjektivem „socialistické“. Ukázkovou ideologickou manipulací byla i eskamotáž s 28. říjnem, který byl slaven jako den znárodnění (dekret o znárodnění byl přitom vyhlášen až 25. října 1945), a teprve na druhém místě i jako den vzniku Československé republiky, ovšem v duchu teze „bez VŘSR by nebylo ČSR“.

Někdy však současná povrchní publi-cistika a historizující žurnalistika upadá do opačných extrémů – jsme toho svědky zvláště v letošním roce „osmičkových“ výročí. Mnozí novináři i politici, patrně ve snaze zaujmout a být „evropštější než Evropa“, jakoby si libovali v sebemrškačství a znevažování dějin vlastního národa. U čtenářů pak vzniká dojem, že vlastenectví je nějaký anachronismus, ba projev škodlivého „protievropského“ nacionalismu. Občas závidím Američanům jejich bezproblémové zakotvení v minulosti. Prostě a jasně – 4. července 1776 byla vyhlášena nezávislost USA, bylo to dobré a správné, a proto to my, Američané, slavíme. Shodou okolností jsem zažil nedávno jubilejní oslavy i ve dvou zcela odlišných zemích – ve Švýcarsku a Izraeli, v obou případech tímto výročím žila celá země. A u nás? Jako bychom se styděli za vlastní dějiny, za projevy češství. Na rozdíl od těchto států, ale i třeba zemí skandinávských je soukromé vyvěšování státních vlajek považováno za cosi nepatřičného. Vždyť podle některých našich „opravářů dějin“ všechno bylo jinak: série omylů a vybočení začala už husitstvím, národní obrození vedlo ke škodlivému českému nacionalismu a ten zase přispěl k rozbití habsburské monarchie, která by mohla ochránit

středoevropskou „multikulturní společnost“ před rozpínavostí Německa a Ruska. A tak se může jevit 28. říjen opět jako trestuhodný omyl, který prý ve svých důsledcích poškodil česko-německé soužití a koneckonců může za tu dvojí okupaci, německou a sovětskou. Jak to ale bylo doopravdy?

Především, co se 28. října 1918 stalo: nic více a nic méně než že Národní výbor, třicetičlenný orgán složený z předáků všech českých stran, vyhlásil v Praze zřízení samostatného československého státu. Byla to reakce na obrovské spontánní manifestace národní vůle a touhy po vlastní svébytnosti, vyvolané zprávou o kapitulaci Rakouska – Uherska. Prahu, ale i další česká města, včetně Plzně, zaplavily tehdy davy lidí, radujících se z konce války i z nabyté národní svobody, čili z „odčinění Bílé hory“, jak se tehdy říkalo. O dva dny později, 30. října 1918, deklarovala svoji vůli žít s Čechy ve společném státě i Slovenská národní rada v Martině.

Vznik Československa byl pochopitelně umožněn porážkou ústředních mocností (připomeňme si, rakouská politika před válkou byla již dlouho plně ve vleku Německa, které si nepřálo federalizaci Rakouska, ani žádné další ústupky Čechům a dalším Slovanům v habsburské monarchii). Obrovskou roli však sehrál český a slovenský zahraniční odboj v čele s T. G. Masarykem, mladým Edwardem Benešem a slovenským předákem Milanem Rastislavem Štefánikem. Ostatně byl to pětadesátiletý Masaryk, který u příležitosti 500. výročí upálení Jana Husa 6. července 1915 otevřeně ve švýcarském exilu vyhlásil požadavek samostatného českého státu. Ještě téhož roku vytvořili tito tři muži v Paříži Český zahraniční komitét, který se počátkem roku 1916 přeměnil v Národní radu československou s Masarykem jako předsedou a Benešem jako sekretářem. Zásadní váhu při jednáních o poválečném uspořádání Evropy měly také československé legie, organizované právě zmíněnou radou, které se v letech 1917–1918 významně podílely na bojích ve Francii, Itálii a Rusku.

Především je však 28. říjen výrazem vůle českého národa po svébytné existenci. Je tak výsledkem procesu zahájeného národním obrozením na přelomu 18. a 19. století, kdy český národ a jeho řeč prožily doslova zmrtvýchvstání. A proto ke vzniku českého, respektive československého státu (myšlenka česko-slovenské vzájemnosti byla v této době nesmírně živá) muselo dříve nebo později dojít, vždyť národní hnutí směřující k politické samostatnosti byla celoevropským jevem. Český národ prostě využil příležitosti a měl tehdy štěstí i na vynikající vůdce.

Závěrem bych si dovolil osobní úvahu. Když se zamýšlím nad našimi dějinami, jeví se mi 28. říjen jako průsečík minulosti i budoucnosti. Symbolicky se tu uzavírá tisíciletá etapa české historie, začínající příchodem křesťanství do Čech a vznikem a rozvojem české státnosti za Přemyslovců. Velkou vzpruhu národnímu životu i české řeči přineslo určitě husitství a česká reformace, a nikoliv náhodou jejich dvou klíčových osobností – Husa a Komenského – se dovolávali Palacký i Masaryk, oba ostatně sami evangelíci. A bez národního obrození by se asi většina našich deníků jmenoval dnes Tagblatt, Volkszeitung, Blitz a pochopitelně by se ani žádný 28. říjen nekonal. Vznikem Československa se podle mého názoru odstartovala druhá etapa národního života, a proto věřím, že se i v třetím tisíciletí Češi ani Slováci v Evropě neztratí a že si zachovají svoji politickou a kulturní identitu. Jsem přesvědčen, že Evropa je jedinečná právě svojí národní a kulturní pestrostí a její budoucnost spočívá nikoliv na byrokratickém bruselském centralismu, ale v rovnoprávném soužití velkých i malých národů. Bohužel je v české národní minulosti, zvláště pak v rozporuplném minulém století, mnoho stínů, ale jsou určité události a hodnoty, za které se stydět nemusíme, ba naopak. A proto na otázku položenou v názvu článku odpovídám: ANO, 28. říjen za to stál.

Jan Kumpera

NA OKRAJ JUBILEA POLSKÉ REPUBLIKY

Kdo, když ne ty? A kdy, když ne teď? Tento slogan mě nakonec přiměl k tomu, abych usedl ke klávesnici a napsal několik odstavců k stému výročí obnovení polské nezávislosti. Ta byla vyhlášena 11. 11. 1918.

Trochu „smolné“ výročí – je ve stínu konce první světové války. Všimněme si, kolik zahraničních státníků přicestovalo na oslavy do Paříže a kolik do Varšavy. Nesrovnatelné.

Mám k Polsku zvláštní vztah. Především proto, že se v té zemi narodil můj otec, dědeček, pradědeček, prapradědeček atd., až k roku 1811. Tehdy ve městě Zelów, založeném českými evangelickými emigranty roku 1802, spatřil svět Jan Stejskal starší. Moji evangeličtí předci přišli do těchto končin z pruského Slezska, kam se přemístili z českých zemí v polovině 18. století. Důvod: svoboda svědomí. V habsburské říši byla evangelická víra zakázána. A její (tajní) vyznavači byli tu více, tu méně, tvrdě pronásledováni. (Web Krajané.net v článku „Emigrace z českých zemí a vznik krajanských komunit 11. 11. 2010 napsal: *Následnou panovnickou reakcí na působení exulantů na nekatolíky v Čechách byl jezuitský protireformační teror za Karla VI. /1711-1740/. Výsledkem tohoto protireformačního teroru byl čtvrtý proud vystěhovalectví do Slezska, Saska a Pruska. Těch proudů bylo celkem pět, moji předci patřili do toho pátého, o němž se ve zmíněném článku píše: *Pátý proud byl podnícen výzvou pruského krále Fridricha II. ke kolonizaci pruského území.*)*

Když byla v listopadu 1918 polská nezávislost vyhlášena, slavil můj dědeček Josef 22 let; babička Anna byla o dva roky starší. Rok jejich svatby (1922) byl čtvrtým rokem Polské republiky, za šest let se narodil můj otec Lubomír. Ještě předtím se ale dědeček Josef zúčastnil v uniformě vojáka polské armády války proti ruským bolševikům (1919-1921), kteří chtěli teritoriálně expandovat a exportovat rudou revoluci dál na západ. Neuspěli. Z té doby je známý pojem

„zázrak na Wisle“, během něhož Poláci rozdrtili bolševická vojska při jejich snaze dobýt Varšavu. Bitva skončila pro Leninovo Rusko katastrofou. Jsem dodnes hrdý na to, že porážky bolševického nepřítele se osobně zúčastnil člen našeho emigrantského rodu.

Mít tatínka narozeného v Polsku znamenalo, že vyprávění z jeho dětství se týkalo právě této země. Tím se vytvořilo mezi mnou a Polskem zvláštní pouto, dané touto rodinnou vazbou. Pouto, které je vyryto v mé duši jako „cejch“. Hledím na Polsko a Poláky právě touto optikou. Kdykoli hodnotím jejich politiku, chování, dění v té zemi, nemohu nezpomenout na to, že moji předkové našli náboženský azyl právě tam.

Nejde ale pouze o mé předky. Myslím také na vazbu Jednoty bratrské na Polsko a polské město Lešno, jakož i na pobyt Jana Amose Komenského v jeho branách.

Netřeba si nic nalhávat: vztahy mezi Čechy a Poláky, jež se datují daleko do středověku, nebyly vždycky idylické. Platí to i o minulém století. Dnes ale není čas na oprášení starých křivd; netřeba jítřit zhojené rány. Je to za námi, lepší sousedství si těžko dokážeme představit.

Popřejme proto našim přátelům ve svobodné a demokratické Polské republice všechno dobré: společný evropský mír, prosperitu, občanům osobní štěstí a spokojený život. A nezapomínejme, že v mnohém nám mohou být vzorem. Třeba v tom, jak se chovají k vlastní emigraci.

Lubomír Stejskal

O ZAČÁTCÍCH HERRNHUTSKÝCH HESEL

Čeští i moravští písmáci rádi zpívali duchovní písně a uměli jich mnoho nazpaměť. Rýmované verše snadno utkvěly v paměti. Také Moravané, kteří zakládali Herrnhut, si přinesli s sebou své bratrské písně. Hrabě Zinzendorf pro jejich písně mnoho pochopení neměl, ale zpíval rád a velmi si přál, aby vznikající sbor byl zpívajícím společenstvím. O texty písní, které považoval za lepší než ty moravské, se staral sám už v roce

1725. Se vznikem herrnhutského společenství se ustavila i zvláštní bohoslužebná forma – hodina zpěvů (Singstunde). S tímto pojmem se setkáváme v Herrnhutu už v květnu 1724, ale tehdy se hodina zpěvů konala ještě pod vedením pastora Rotheho v berthelsdorfském kostele. V Herrnhutu však nabyla hodina zpěvů, v níž byly písně kázáním, od samého začátku důležitého významu. Nezpívaly se celé písně, jak byli Moravané zvyklí, nýbrž jednotlivé verše nebo jejich části tak, jak si je vedoucí liturg vybral. Rychlé střídání písní nutilo účastníky k tomu, aby se učili písně zpaměti. Zinzendorf měl nejraději zcela nové písně. Sám písně skládal a nabádal k tomu i členy sboru. Ve skládání a zpívání nových písní viděl zvláštní působení Ducha svatého. Hodiny zpěvů mu byly důležitější než ostatní shromáždění, a proto mu malá účast na nich mohla snadno pokazit náladu. Hodiny zpěvů měly v Herrnhutu své pevné místo na konci každého dne.

Ke dni 3. května 1728 je v herrnhutském diariu poznamenáno: „V hodině zpěvů bylo velké probuzení. Pan hrabě začal zpívat verš: Láska ho sem pudila etc., a pak začal novou metodu – [začal] dávat něco s sebou.“ To „něco“ byl toho dne verš ze zpívané písně o Kristově lásce. Ten si měli účastníci hodiny zpěvů vzít s sebou do příštího dne jako heslo, jako parolu bojovníků proti hříchu.

Myšlenka se hned zalíbila, heslo bylo od toho dne vyhlašováno každý večer. Všichni obyvatelé Herrnhutu si je měli celý den připomínat, o něm mezi sebou mluvit, a podle toho také žít. Aby na heslo do rána nebylo zapomenuto, šel každé ráno jeden bratr (někdy dva) od domu k domu, pozdravil jeho obyvatele vyhlášeným heslem, přidal několik svých slov a očekával jejich potvrzení, či doplnění. V „roznášení“ hesel se bratří podle jistého řádu střídali. I Zinzendorf sám někdy hesla „roznášel“. Roznášení hesel bylo ranním duchovním povzbuzením, dávalo dobrou příležitost k tomu, aby se obyvatelé Herrnhutu lépe poznali, a v Herrnhutu tak nikdo nikdy nezůstal celý den bez návštěvy. Bratr roznášející hesla podával o své službě zprávu vedení sboru, což přispělo podstatně k tomu,

že si Zinzendorf a starší sboru udržovali stále aktuální přehled nejen o duchovní situaci v jednotlivých rodinách.

Hodina zpěvů nezůstala bez kritiky. Moravané tesknili po svých starých písních a scházeli se po domech, aby si je mohli spolu zazpívat. Na nové a všelijak rozkouskované písně si museli zvykat. Hrabě také nemyslel na to, že členové společenství jsou chudí lidé, kteří musí celé dny využívat k práci, často tělesně velmi náročné. Večer byli unaveni a hodina zpěvů trvala většinou déle než jen hodinu. Hraběte mrzelo, že někteří neměli hodinu zpěvů rádi, podle jeho výkladu jen proto, že „nepochopili její účel“. Aby tento problém vyřešil, zavedl Zinzendorf v říjnu 1735 dvě po sobě následující hodiny zpěvů: jednu hned po setmění, druhou jako dosud v 9 hodin. První se směli zúčastnit jen obrácení členové sboru, kterých tehdy počítal na 360 bratří a sester, druhá hodina zpěvů byla otevřená pro každého, i pro cizí návštěvníky a měla trvat pouze půl hodiny. Protože však vyhlášení a krátké vysvětlení hesla na druhý den patřilo až do druhé hodiny zpěvů, účastnili se členové sboru obou shromáždění. Pokud šlo tedy o čas a únavu, nepřineslo členům sboru toto (přechodné) řešení žádnou úlevu.

Z hesel prvních tří let se dochoval pouze jeden fragment rukopisu z doby od 1. ledna do září 1729. Na něm lze pozorovat, jak k heslům vyňatým ze soudobých písní přibývala hesla vybraná z Bible, především ze žalmů. Po více než dvou letech se Zinzendorf rozhodl vypracovat hesla na celý rok dopředu, aby, jak později vysvětloval, „to nevypadalo tak, jakoby bylo heslem vědomě cíleno na tu nebo onu okolnost.“ Pro rok 1731 byla tedy vytištěna první herrnhutská hesla, která měla už tříletou tradici. V tištěné formě však mohla být dobře uplatněna pro každý den kombinace biblického verše a verše z novější písně. Podoba každoročně tištěných hesel se dále vyvíjela, ale podstatná myšlenka zůstala: heslo dne se mělo na jedné straně dotýkat každého člena bratrského společenství osobně, na druhé straně mělo zároveň upevňovat

společenství jako celek. Jak prameny dokládají, svůj účel hesla opravdu příkladně plnila.

Tisk hesel přišel právě včas. Už v následujícím roce se vydali na cestu první misionáři a bratrská církev se začala rozrůstat. V dalších letech vznikaly nové sbory. Hesla všechny členy a sbory bratrské církve, jakkoli od sebe vzdálené, spojovala. V roce 1741 vyšla hesla tiskem ve francouzštině, o dva roky později v angličtině, pak v holandštině. Misionáři překládali denní hesla jak uměli, nejdříve jen den ze dne do jazyků domorodců. Také Češi se museli poměrně dlouho spokojit jen s každodenním tlumočením aktuálního hesla. Počátkem roku 1746 měli v Rixdorfu poprvé hesla přeložená do češtiny už předem na celý rok, ale na tisk nebylo. Přednost měly překlady nových písní, jak se tehdy zpívaly v německých sborech bratrské církve. Ty byly vytištěny v roce 1747, ale některé z nich byly silně poznamenány herrnhagskými úchytkami doby tříbení. Berlínsko-rixdorfský sbor v té době stále ještě nebyl přijat do bratrské církve a skupina Čechů v Nížkém nebyla veliká. Teprve po přijetí početného berlínsko-rixdorfského sboru do obnovené Jednoty v roce 1756 začalo vedení církve dbát na důsledné sjednocení v řádu i liturgii. Češi dostali v roce 1758 nový bratrský zpěvník a také tištěné „Lozunky Bratrské Církve“, které však byly pro začátek omezeny jen na biblické verše.

Pokud Zinzendorf žil, vypracovával hesla sám, zpravidla za pomoci Anny Nitschmanové. Biblické verše se staly členům bratrské církve nezbytným základem každodenního rozjímání, sloužily k povzbuzení, napomenutí a v neposlední řadě i k poučení. Zinzendorf to svým bratřím a sestrám v roce 1751 spočítal: „Pokud jste nezanedbávali, za dvacet let jste se museli naučit 5000 veršů.“ Přitom šlo Zinzendorfovi o to, aby biblické verše byly chápány v souvislosti s textem, z něhož byly vybrány. K tomu sloužil krátký výklad v hodinách zpěvů, a také bratří, kteří hesla roznášeli, měli souvislosti dobře znát. Jak autobiografické životopisy dokládají, členové bratrské církve přijímali hesla s velkou vážností.

Hesla podstatně ovlivňovala jejich rozhodování a až do smrti si pamatovali hesla, která padla na významné dny v jejich životě.

Úprava tištěných hesel se měnila, do knížky přibývaly během desetiletí a staletí vedle biblických a písňových veršů i další složky (především odkaz na biblickou četbu). Od roku 1967 bývají místo veršů z písní uváděny často i výňatky z liturgií a modliteb. Po Zinzendorfově smrti se základní biblické verše brzy začaly vybírat losem a toto losování, které se stalo pevným rituálem, se dodnes každoročně opakuje. Los určuje heslo (biblický verš) ze Starého zákona, k němu je pak vyhledán verš z Nového zákona a verš z písně nebo výňatek z modlitby. Hesla jsou dnes překládána a vydávána ve více než 50 jazycích a zvláště v zemích, kde se mluví německy, se těší velké oblibě, a to nejen v Jednotě bratrské, nýbrž v celé ekumeně: v zemských evangelických církvích, ve svobodných církvích a vlastní je i někteří katolíci. Úspěch hesel podněcuje i pokusy o alternativy, např. z katolické strany, a výjimečně i ze strany sekulární, v kterémžto případě nejsou hesla vyhledávána z Bible, nýbrž z literatury a slavných citátů.

V roce 2017 jsme zameškali připomenout nejen 290. výročí vzniku herrnhutských hesel, nýbrž i 260. výročí tisku českých hesel. Do českých hesel lze nahlédnout i v internetu. Zkušenost učí, že hesla plní dodnes svůj účel, když jsou přijímána podle původního návodu, tj. když jsou během dne častěji připomínána.

Edita Štěříková

HARFA SIONSKÁ

Minulý rok byl rokem řady významných kulatých výročí. Sto let od vzniku Československa asi neuniklo nikomu z nás. Připomeňme si však ještě jedno výročí, které asi nikdo neoslavoval: Rok 1898 je rokem vydání českého zpěvníku Harfa sionská. Z německého jazyka ho přeložil a sestavil Jan Tuček. Naladatelem byl zelovský baptistický kazatel Jan Pospíšil (předtím působil na volyňské

Michalovce). Vytiskěn byl v Praze. Obsahuje 209 notovaných písní.

Jan Tuček v předmluvě píše:

„Byv ponuknut Duchem Páně, abych tyto písně, působící občerstvení a útěchy pro duši, přeložil z němčiny do češtiny a sestavil dle německého originálu od tří až do osmi hlasů, učinil jsem tak z následujících důvodů:

1. Že v nich duše nesmrtelná nalézá rozkoš, radost, duchovní světlo, potěšení a občerstvení. A z těchto zde zas uvedených důvodů nazval jsem sbírku těchto duchovních písní „Harfou sionskou“.

2. Leželo mně též na srdci, že naši milí bratři čeští, kteří tu a tam jsou po světě (zejména na Rusi) rozptýleni, mají nedostatek čtyřhlasých písní, následkem toho němečtí bratři mnohem nás převyšují chválením našeho Spasitele světa čtyřhlasými písněmi...“

Podívejme se trošku do zákulisí vzniku tohoto zpěvníku na základě písemného záznamu bratra Jaroslava Pospíšila, vnuka výše zmíněného kazatele Jana Pospíšila, v kterém zachycuje vyprávění Emílie Hovorkové, rozené Duškové, narozené 8. října 1870 v Zelově. Sestra Emilka, jak ji říkali, při pěveckém odpoledni ve Vikýřovicích 12. 10. 1950 vyprávěla:

Bratr Schulz nás na Michalovce často navštěvoval a sloužil nám v polštině slovem Božím. Protože viděl mezi námi mnoho mladých lidí, radil nám, abychom založili pěvecký kroužek, že nám v tom pomůže. Byl to výborný dirigent. Ale což, nebylo českých zpěvníků. Někteří bratři odebírali z Čech časopis Betanii. Byla tam v každém čísle písňová příloha s notami. Ale to bylo málo pro všechny zpěváky. Vždyť nás bylo natičených čtyři lavice. Br. Pospíšil dopsal redakci Betanie, aby nám zaslali více výtisků notované přílohy a také zpěvníčky Lyru sionskou. Když se to stalo, přijel k nám v r. 1891 br. Schulz na 9 dní a začal nás cvičit. Nejdříve nás učil znát noty, pak nás cvičil v umění podle nich zpívat. První píseň, kterou jsme nacvičili, byla „Vzhůru, vzhůru dnes“. Druhá „Za Tebou je blaze jíti“ a třetí „O, ujmi ruku moji“... Se začátkem našeho

zpěvu souvisí také vznik Harfy sionské. A o tom vám musím také něco říci. Když jsme už ty své písně měli hodně ozpívané – nebylo jich tudíž tak mnoho – zastesklo se nám po písních nových. Ale nebylo kde je vzít.

Nevím proč právě mně chyběla jedna píseň v Lyře sionské – ve zpěvníčku, který nám byl zaslán z Čech. Postrádala jsem ji a přemýšlela jsem, jak tuto ztrátu nahradit. Napadlo mě, že bych si ji mohla snad opsat. Ustříhla jsem si tedy papír podle formátu zpěvníčku a začala jsem psát linky, noty a text. Moc se mi to podařilo, a když to pak uviděli bratři, podívovali se tomu, že jsem to mohla napsat já. Br. Tuček přišel hned na návrh, že on bude překládat písně z německých zpěvníků a já že je budu psát, že tedy tímto způsobem přijdeme k novým písním. A tak jsme se do toho dali. Br. Jan Tuček překládal text a já jsem na každou neděli rozepsala vždy jednu píseň pro všechny zpěváky. Měli jsme tedy každou neděli novou píseň. Bratři pak na poradě přijali návrh, že by bylo dobře přeložit mnoho písní, napsat celý zpěvník a dát ho do tisku. Položili mi otázku, zda bych přijala tu práci a napsala takový zpěvník. Přijala jsem ji s velikou radostí. Br. Tuček hned posláněl kdejaký zpěvník a překládal a překládal. Pak mi přinášel přeložené texty i s německými zpěvníky a já jsem psala a psala. Nebyla to pro mne zrovna lehká práce. Vždyť jsem se tomu musela učit sama: německý zpěvník a český text, dát to vždy správně dohromady. To se muselo dávat dobrý pozor, aby se neudělala chybička. S pomocí Boží to však šlo docela dobře. Při tom psaní jsem prožívala velikou radost. Bývala jsem tak vnořena do těch písní, až jsem kolikrát zapomněla, že jsem na zemi. I když jsem skutečně byla na zemi, ale moje srdce bylo v nebi.

Bratr Jaroslav Pospíšil poznamenal: „Čtenář by měl dojem, že jen sestra Hovorková psala a opisovala písně. Opisovali i jiní. Ona začala, ale nestačila. Psal br. Fr. Dřevo, br. Václav Moravec, a jiní. Pro tisk psala ona a pořídila i kopii...“

Když náš sbor na Michalovce byl v nejlepším rozkvětu, vzal nám sbor v Zelově našeho kazatele br. Jana Pospíšila. My jsme ho oplakávali, ale zároveň jsme ho přáli zelovskému sboru...“

Po čase se do Zelova přestěhovalo více lidí. Mezi nimi i Emilka Dušková se svou sestrou. Zpěvník, který dostal název „Harfa Sionská“ byl připraven k vydání. Jan Pospíšil, který si v Zelově založil nakladatelství křesťanské literatury, zajel s rukopisem do Prahy, aby zadal jeho vytištění. Nastaly však problémy. Tiskárna „Politika“ žádala souhlas německých autorů a dále provedení korektury, protože text měl jazykové nedostatky, což bylo zcela logické. Tak se bratr Jan Pospíšil vrátil z Prahy s nepořízenou. Z rozhodnutí sboru se tedy vydal do Berlína na ústředí německých baptistů. Nepochodil ani tam, protože autorská práva měl baptistický seminář v Hamburku. Navíc překladatel Jan Tuček nechtěl dát svolení ke korektuře z obavy, že dojde ke změně smyslu textu. Z těchto důvodů se Jan Pospíšil chtěl vydání zpěvníku vzdát. Po čase však překladatel Jan Tuček souhlas ke korektuře dal a Jan Pospíšil se do Hamburku vydal. Byl přijat s pochopením a souhlas k překladu i k tisku dostal. A tak se vydal znovu do Prahy. Jaroslav Pospíšil uvádí ještě jeden zážitek z druhé cesty do Prahy: *Do Prahy přijel před půlnocí. Noc byla teplá a tu br. Pospíšil si říká: zůstanu do rána někde v parku a ráno půjdu ke kazateli Novotnému; nebudu je budit teď v noci. Sedl si v parku na lavičku a usnul. Za chvíli ho tahá policajt za rameno a německy ho vybízí, aby mu ukázal své osobní doklady. Přesto ho policajt odvedl na strážnici a až do rána ho vyslychali a zabavili mu valizku (kufř), kde měl osobní potřeby, Bibli a rukopis Harfy. Ráno ho propustili, ale bez valizky. Br. Pospíšil šel rovnou k br. kazateli Novotnému a společně šli na strážnici, kde neporušenou valizku dostali. Bratra Pospíšila úřady podezřívaly, že je ruský špion.“*

Zpěvník byl vydán v počtu 2000 kusů. Náklad nebyl zcela rozebrán, menší část se ztratila během 1. světové války. I když na jeho

vydání měla sestra Emilka Dušková značný podíl, její jméno v poděkování spolupracovníkům v Harfě nenajdeme. Stalo se tak nedopatřením a sestru Emilku to mrzelo. Bratr Jan Pospíšil se jí pak za to velice omlouval.

Zpěvník se stal velmi oblíbený, a to nejen mezi českými baptisty. Dokonce je dosud vedle evangelického kancionálu používán v Bohemce a Veselynivce na Ukrajině, a to díky jeho vydání pro tyto české evangelické sbory zásluhou Synodní rady ČCE.

*Podle dochovaného rukopisu dopisu
Jaroslava Pospíšila sestavil D. Stehlík*

ZDZISŁAW TRANDA V ZELOVĚ

Obrátil se na mne Jan Bistranin, předseda spolku Exulant, s prosbou o vzpomínku na práci faráře Zdzisława Trandy v Zelově. Před několika lety se objevila iniciativa vydat životopisnou knížku o životě a práci faráře a biskupa seniora. Já sama jsem posílala text, který v ní měl být použitý. Protože knížka nebyla vydána, dovoluji si poslat svoje svědectví k použití prostřednictvím Exulanta.

Když mne pan Grzegorz Polak požádal, abych se o své vzpomínky spojené s osobností Zdzisława Trandy podělila, nejprve mne to potěšilo. Po chvíli jsem se ale trochu vyděsila. Co mohu já, nehledě na můj více než 60 let trvající život v Zelově, vědět o letité mnohovrstevnaté činnosti „mého“ faráře – vždy jsem tak o něm smýšlela. Vlastně po pravdě, celý můj život. Velice mnoho důležitých událostí v různých etapách mého života – v menší či větší míře – bylo svázáno s osobou faráře Trandy a také dalších členů jeho rodiny.

Od začátku jsem věděla, že práci pastora v zelovském sboru evangelicko-reformovaném začal v roce 1952. Rodiče mnohokrát vzpomínali, že prvním dítětem, které pokřtil „mladý“ farář byl nejstarší z mých bratrů, který se narodil právě v tom roce. V roce 1954 požehnal sňatku mých rodičů. Jak těžká to byla doba a jak velmi se lišila od toho, co se nám dnes zdá zcela přirozené,

jsem si uvědomila teprve nedávno, když jsem se o svém dětství pokusila vyprávět své devítileté vnučce.

Je třeba si uvědomit, že tehdejší Zelov byla vlastně vesnice, několikatisícová osada, která městská práva získala teprve v roce 1957. Zelovský evangelicko-reformovaný sbor, čítající něco málo nad 500 členů, nebyl jistě vytouženým místem práce pro mladého duchovního, zejména i proto, že ve farnosti byla stále živá a vzpomínaná památka na důležitý historický význam českých osadníků, kteří zakoupili pozemky v majetku Zelova, založili farnost a mnoho desítek let tvořili významnou část společnosti s různými druhy náboženství. Starší členové našeho sboru stále s dojetím a sentimentem vzpomínají, že farář Zdzisława se naučil česky, aby mohl mít dobré vztahy se svými farníky, členy sboru. V mnoha rodinách tehdy byla čeština prvním jazykem, který se děti učily. Já jsem také byla doma takto vychovaná a od nejmladších let, kam až moje paměť sahá, jsem ve sborovém životě užívala zároveň polštinu i češtinu. V nedělní škole jsme zpívali písně česky i polsky, učili jsme se české i polské verše. Dvojjazyčné bohoslužby byly přirozenou součástí našeho života ve sboru a modlitba Otče náš stejně hlasitě zněla v polštině jako v češtině. Já osobně dodnes žertuji, že jediným Polákem, kterého znám, jenž se naučil správně vyslovovat české hlásky „t“ a „d“ je syn faráře Trandy.

Sbor i pastor, česky „farář“ (tak jsme ho vždycky jmenovali) vždy zaujímali zvláštní, významné místo v našem životě. Byli jsme náboženskou menšinou a ve značné části i menšinou národnostní. Do dneška mnozí obyvatelé Zelova a okolních vesnic mluví o naší farnosti evangelicko-reformované jako o českém sboru. V různých těžkých situacích chtěli jsme se cítit „při sobě“, zde jsme hledali pomoc, porozumění a podporu. Zde jsme také hledali přátelství, zkoušeli jsme uskutečňovat své touhy dětské i pak v mládí a v dospělosti. Mám za to, že pro hodně členů sboru bylo to (a já doufám, že i nadále

je) „okno do světa“ a důležité místo utváření totožnosti ne toliko co do vyznání, ale i světonázorové a kulturní.

Nepodaří se mi postupně popsat alespoň část mých vzpomínek. Pokusím se uvést alespoň několik, které se mi zdají dost obyčejné, ale pro mne měly velký význam.

Jedna z prvních je z mého dětství. Bydlela jsem ve vesnici, ačkoli adresa odkazovala na ulici Kilinského v Zelově. Do roku 1968 na této vesnické ulici nebyla elektřina; k osvětlení domů na této ulici jsme používali petrolejové lampy. Neměli jsme skutečné rádio, ale na každém domě byl nainstalován „kolchozník“ – skříňka s tlapačem a vypínačem, kterým se zapínalo nebo vypínalo „zařízení“. Nebylo možné zvolit si program nebo změnit na jiný. Čas od času prostřednictvím „rádia“ se vysílaly různé zprávy důležité pro obyvatele a také program zelovského rozhlasového centra. Čekali jsme na pohádky a vyprávění čtené naším farářem. Dobře jsem znala jeho hlas z kostela i nedělní školy. Těšila jsem se, že ho rozeznám i v rádiu.

Jiná dětská vzpomínka. Je léto, pěkné nedělní odpoledne. Moje babička a dědeček mne a moji mladší sestru berou na pěší sborový výlet na Patyky. Už po nedělní škole jsme nejeli na kolech domů „na Zelůvek“, ale zůstaly jsme na obědě u prarodičů v Zelově. Nikdy před tím jsem nebyla na Patykách. Velmi dlouho jsme šli cestou mezi poli a později přes kopcovitý les. Dědeček nesl velkou tašku s dekou, zákuskem, který upekla babička, a lahvi oranžády. Dnes si už nepamatuji detaily, ale stále živá je vzpomínka na příjemný čas na lesní pasece ve společnosti spřízněných lidí, rozesmátých a zpívajících, na chuť oranžády a bonbonů i na to, že farář si s námi hrál s míčem. Takové – dnes říkáme pikniky – se ve sboru konaly často. Ostatně podobné výlety i na kolech pro mládež. Farář Tranda jezdil na kole se směšně nahoru ohnutými řídítky. Kola byla (a je to tak i nadále) nejužívanějším způsobem dopravy, nikdy tu

nebyla městská doprava. Zelov také nemá železniční spojení. Do nejbližšího města, Lask nebo Belchatov, je více než 15 km a do Lodže 50 km. Jen z iniciativy pastora a spolu s ním skupiny mládeže poznávaly okolí a jeho historii. Jezdili jsme do Lubce, Jaworu, na Faustynov, do hájovny „u Kukuly“. Navštěvovali jsme také farníky bydlící daleko od sboru. Z iniciativy faráře a pod jeho „bdělým okem“ mnoho let působila ve farnosti skupina mládeže. Během let se složení té skupiny stále měnilo. Mládežnických setkání ve sborové klubovně bylo možné se účastnit teprve po confirmaci.

Confirmace ve sboru evangelicko-reformovaném je osobním potvrzením víry v Boha a členství ve sboru. Je to důležitá chvíle pro každého mladého člověka, který současně vstupuje do dospělosti. Ze skupiny mládeže se „vyrůstalo“, když mladí zakládali rodiny, začali chodit do zaměstnání nebo odjížděli do jiných měst do škol na studia. Tak to bylo i v mém případě.

Mládež se aktivně účastnila života sboru a církve. Příprava a účast na slavnostech byla nepsaným závazkem a mnohokrát vyznamenáním. Programy s verši a zpěvem každoročně připravované farářem na Den matek, na Den paměti mučednické smrti Jana Husa, na vigilie a také na noční bohoslužby končícího starého roku, shromažďovaly velkou skupinu mladých lidí. Farář angažoval mládež také k účasti na bohoslužbách eumenických. V Zelově nejpočetnější skupinou obyvatel jsou katolíci, bydlí tu také – a rovněž mají své kostely – evangelíci reformovaní i luteráni a také baptisté. Farář Tranda byl iniciátorem bohoslužeb lidí různých vyznání pod názvem Týden modlitby za jednotu křesťanů, které se během let staly mnohaletou tradicí v Zelově. Zástupci mládeže se účastnili každoročních shromáždění členů sboru, kde měli možnost podat zprávu o své činnosti a také předložit své potřeby a svá očekávání.

Povzbuzeni farářem, účastnili jsme se mládežnických táborů, tzv. celocírkevních, které se nejčastěji konaly v létě v horách. Na

podzim nebo v zimě byla možnost společného setkání mládeže z různých míst na potáborových „jajecznicach“ ve Varšavě nebo v Zelově. Setkání mládeže v naší farnosti se účastnila nejen mládež evangelicko-reformovaného vyznání. Když jsem rodičům sdělila, že jdu na setkání mládeže ve sboru, vždycky jsem dostala svolení a ráda jsem tam chodila. Farář se jich ne vždy účastnil, dával své mládeži hodně svobody. Často však přicházel na začátek setkání a „nastříl“ nám nějaké téma anebo se zastavil na konci, aby zjistil, co nás tak dlouho v klubovně zdrželo. Ne vždy jsme byli hodní. Poslouchali jsme hlasitou hudbu reprodukcí desek i desek vinylových a později prostřednictvím „zázrakem“ získaného kotoučového magnetofonu. Také jsme tančili, trhali ovoce ve farské zahradě, hráli jsme různé hry. Zdálo se nám však, že pro pastora to není nic strašného, že on nás má i tak rád.

Občas naše setkání začínala rozhovorem s farářem, který poukazyval na rozpor mezi naším chováním a tím, co se učíme v kostele. Věděli jsme, že takové události mu působí bolest a většina z nás měla vždy někde v hlavě zapsané, že jsou hranice, které nelze překračovat.

Pro mne to byla skvělá doba k navazování přátelství, provádění výběru, utváření názorů, učení se odpovědnosti a toleranci. Ani nedokáží dostatečně dobře popsat roli faráře Trandy v tomto procesu.

Wiera Pospiszyl; přel. D. Rut Nývltová

JURAJ HOVORKA

17. 5. 1926 – 8. 10. 2018

Dne 8. 10. 2018 v Bratislavě zemřel významný slovenský sochař Juraj Hovorka. Narodil se 17. května 1926 ve Vikýřovicích jako druhý syn Jozefa a Marty Hovorkových. Jeho prarodiče patřili k těm potomkům pobělohorských exulantů, kterým se podařilo po vzniku Republiky československé navrátit se do „země otců“ a ve dvacátých letech minulého století měli

možnost založit nové domovy na severní Moravě, právě ve Vikýřovicích. Jeho otec, Jozef Hovorka, ještě jako svobodný, ilegálně překročil polsko-československé hranice, aby mohl studovat na baptistickém semináři v Praze, který absolvoval v roce 1925. Během studií se oženil s Martou Rohlerovou, vnučkou kazatele Ondry z Lodže. Stal se v roce 1926 kazatelem tehdy malého baptistického sboru v Bratislavě. Sbor nebyl schopen v té době již šestičlennou rodinu kazatele dostatečně podporovat, tak Jozef Hovorka odešel do civilního zaměstnání a při něm vystudoval právnickou fakultu na Universitě Komenského v Bratislavě. Při tom dále sloužil jako druhý kazatel bratislavského sboru a různým způsobem se zapojoval do činnosti Bratrské jednoty baptistů až do konce svého života. V roce 1939 byl JUDr. Jozef Hovorka přeložen do Olomouce, kde Hovorkovi prožili podstatnou část války a Jozef a Marta Hovorkovi bydleli v Olomouci až do konce svého života. Zde se jim ke čtyřem chlapcům ještě narodila dcera.

Zájem o umění v Jurajovi probudila matka. Své výtvarné schopnosti rozvíjel nejprve v soukromé škole malíře Aljo Berana, poté mezi lety 1946 – 1948 u Jana Zrzavého, Vladimíra Navrátila a Josefa Vineckého na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde absolvoval studia na Ústavu výtvarné výchovy. Obliba v modelování a touha proniknout více do sochařského umu jej z-hanácké metropole zavedla do Hořic v Podkrkonoší, kde v letech 1948 – 1951 absolvoval studia na Vyšší průmyslové škole kamenické a sochařské. Následujících pět let docházel do ateliéru profesora Jozefa Kostky, aby úspěšně ukončil svá vysokoškolská studia absolvováním Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě v roce 1956 respektive v roce 1957, poněvadž mu bylo působení na akademické půdě prodlouženo tzv. čestným rokem. Z osobních i profesních důvodů se rozhodl usadit se v Bratislavě. Svými exteriérovými sochařskými realizacemi se zapsal nejen do

současné tváře slovenského hlavního města, ale také do vývoje moderního sochařství na Slovensku. Vedle monumentální plastiky se Juraj Hovorka věnoval i komornímu sochařství, neztratil zájem o kresbu a malbu, od konce osmdesátých let našel cestu i ke grafice a ke tvorbě uměleckého šperku. Je kromě mnoha jiných děl autorem fontány Družba na náměstí Svobody v Bratislavě, vodní kaskády a fontány Lipový květ před budovou Národní rady SR a sousoší Feritova paměť před budovou Slovenské akademie věd. Nebyl jen sochařem, vydal i několik básnických sbírek. Je třeba také připomenout, že je autorem plastiky na pamětní desce ve Vikýřovicích, která je jediným existujícím památníkem reemigrantům – potomkům pobělohorských exulantů.

Nelze opomíjet ani Jurajovu nejbližší rodinu. Jeho manželkou se v roce 1956 stala Ľubica, rozená Beňová, s kterou mají dvě dcery a jednoho syna. Také se těšili z několika vnoučat a již i několika pravnoučat.

Juraj Hovorka však byl nejen významným slovenským sochařem, ale i uznávanou autoritou jak pro svou otevřenou, přímou povahu, tak i morální integritu. Byl to vážný člověk vždy hledající pravdu. Tu nacházel především v Bohu, o nějž se svou hlubokou vírou opíral. Nikdy, ani za totality, svou křesťanskou životní a hodnotovou orientaci neskrýval, naopak, rád se podělil o svědectví s kýmkoli. Podílel se na obnově odboru mládeže BJB v letech 1967-68. Rozuměl mladým lidem a uměl se k nim přiblížit. Již za totality organizoval letní tábory křesťanské mládeže a v pozdějším věku i vícedenní setkávání seniorů, zejména v Račkově dolině ve Vysokých Tatrách. To vše oceňovali také mnozí jeho přátelé i z řad umělců.

Pohřeb se konal 13. 10. 2018 v kostele Bratrské jednoty baptistů v Bratislavě na Palisádách, který ani nepojal všechny přátele ze Slovenska i Česka, z křesťanských i uměleckých kruhů. I tento kostel zdobí Jurajova nádherná dřevořezba. Zde byl také jeho mnohaletý duchovní domov.

Vzpomínka kazatele Pavla Vychopně

Juraje jsem poprvé potkal krátce poté, co jsem uvěřil a začal se pohybovat mezi křesťany. Přicházel jsem z velmi poničeného prostředí a přinášel si odtud hromadu problémů, nevěda co si počít se sebou samým. Hned od první chvíle jsem poznal, že on je ten pravý člověk pro mne. Byla to troufalost, vždyť Juraj byl již zralou a široce uznávanou osobností a já jen mladíček se zpackaným startem do života dospělých. Přijal mne s otevřenou náručí. Nikdy mne nemoralizoval, nepoučoval, co mám či nemám dělat. V každém rozhovoru – a že jich bylo v mnoha nočních hodinách v jeho ateliéru – vždy věci formuloval k danému tématu jakoby pro sebe. To on si hledal tu správnou cestu a já směl naslouchat a přijímat. Ukázal mi vlastně na svém příkladu, jak se rozhodovat, kudy se dát. Byl pro mne v těch mých prvních pokusech chodit po Ježíšovských cestách tím dobře rostlým štípeným stromem při tekutých vodách, o který jsem se mohl tu a tam opřít a odložit u něj něco ze svých břemen. Znovu a znovu mi naznačil, jak si budovat duchovní stabilitu, také mi představil ten správný soubor hodnot, kterého je třeba se držet, a nepotřeboval k tomu žádné laciné náboženské fráze. Ale daroval mi toho ještě mnohem víc – totiž přátelství. Opravdové, hluboké a pevné, ne jenom jakési pastoračně terapeutické, blahosklonné, nýbrž skutečné poctivé přátelství.

Nebyl jsem zdaleka sám, kdo se hrál na výsluní Jurajovy lásky a přízně. On měl široké srdce a v něm mnoho místa. Hospodin jej obdaroval mnohými dary a on je rozdával v různých kontextech svého působení. Život nás pak odvál každého někam jinam, respektive mne, Juraj vždy byl na svém místě, ať už v rodině, sboru, kumštu, zrovna jako ten biblický strom. Vlastně oscilloval mezi těmito svými láskami, aniž by kteroukoli z nich šidil. Ale kdykoli jsme se pak setkali v těch dalších téměř padesáti letech, znovu to bylo jako na začátku: intenzivní, vřelé, upřímné přátelství.

Nikdy nebudu moci být Pánu Bohu dost vděčen za to, že zkrřížil moje cesty s Jurajovými. On byl a zůstane pro mne tím mužem z prvního žalmu, tím, kdo je blahoslašený, benedictus, tedy nejen ten, o němž se říká jen to dobré, takový, kterému přejeme jen to dobré, ale především ten, kdo je dobře zapsán u Boha, kdo je požehnaný, na němž je požehnání patrné a kdo se stává požehnaním pro druhé, Je to ten, komu Bůh v posledu řekne: služebníče dobrý, vejdi v radost svého Pána. Nepřestane pro mne být mým heroem, příkladem a dokladem toho, že lze být Kristovcem a že se i člověk jako já u takového může nachomejtnout. A nemusím snad ani dodávat, že z jeho života vzešla Pánu Bohu čest a sláva.

Juraj a Vikýřovice

Juraj Hovorka měl po celý život velmi blízký vztah k Vikýřovicím. Měl zde i v sousedním Šumperku řadu příbuzných, ale i dalších blízkých. Nejednou do Vikýřovic přijížděl. Zúčastnil se slavností k 85. výročí založení sboru BJB ve Vikýřovicích. Při této příležitosti v květnu 2010 kromě jiného vzpomínal: *Narodil jsem se ve Vikýřovicích v roce 1926. Ale narodil jsem se zde vlastně dvakrát – tělesně a duchovně. První rok po válce, v roce 1946, jsem zde ve Vikýřovicích byl pokřtěn bratrem kazatelem Vilémem Pospíšilem. Mohu tak říci, že jsem zde prožíval nejkrásnější chvíle svého mladého života... V prvním roce mého života jsme se přestěhovali do Bratislavy, kde můj otec byl zvolen za kazatele. Ale potom jsem tu skoro každé prázdniny byl u dědečka Karla Hovorky a babičky Emílie Hovorkové⁴⁹ a chodil jsem do toho sboru a vnímal jsem tento sbor, ty tváře, ty tváře těch, kteří tu seděli, kteří tu už nejsou. Viděl jsem ty upracované, větrem ošlehané tváře... Mám v paměti to, že nechyběli ve shromáždění*

ani když jim zrál obilí na polích, nechyběli. A že zpívali oslavné písně a zaznívaly upřímné a vroucí modlitby, děkovné, že se směli vrátit do té vlasti, kterou museli opustit jejich předkové... (Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice, 2010.)

Následně byl Juraj Hovorka iniciátorem pamětní desky, která je umístěna na vikýřovické modlitebně. Má text: Pro zachování života, víry a svědomí opouštěly od bitvy na Bílé hoře (1620) tisíce nekatolíků českou vlast. Po vzniku ČSR byl umožněn návrat 128 rodinám potomků. Někteří se usadili ve Vikýřovicích a založili zde v roce 1925 baptistický sbor. Bronzový reliéf exulantů na tuto desku Juraj sám vytvořil a daroval. Při krátkém projevu při slavnostním odhalení desky 9. dubna 2011 řekl: *Vždy jsem si přál udělat něco pro svou rodnou obec. 85. výročí založení sboru mi dalo k tomu velkou příležitost. Pamětní deska sice neumožňuje vyličit všechnu tu dramatickou příčinu, proč a kdo všechno posunul události, které vrcholily odchodem našich otců do ciziny. Sochařsky nedokáži popsat a vykreslit v celé šíři všechny osudy pobělohorských vyhnanců, ani místa opuštěných domovů. Pamětní deska s jen stručným textem, případně dotvořená plastikou, může jen částečně vyjádřit všechn ten dramatický pohyb vystěhování do ciziny. Sochař vytesává do kamene příběhy, aby potomkům nevyprchaly z paměti...*

Na podzim 2016 se v Šumperku konala výstava z Jurajovy tvorby. Vernisáže se spolu s ním zúčastnila řada jeho přátel z mnoha míst z České i Slovenské republiky. Mezi účastníky nechyběl ani starosta Vikýřovic a jejich další představitelé a občané.

Při této příležitosti bylo Juraji Hovorkovi uděleno čestné občanství obce Vikýřovice.

*Jan Bistranin, Pavel Vychopeň,
Dobroslav Stehlík*

⁴⁹ V proslovu zmíněná babička Emílie, rozená Dušková, se značně podílela na přípravě zpěvníku Harfa sionská do tisku, vydaného v roce 1898. Zpěvník se dodnes používá v českých sborech na Ukrajině. K výročí Harfy sionské viz článek na str. 25 tohoto věstníku.

ZÁJEZD 2019

Na rok 2019 opět připravujeme autobusový zájezd, jak bylo dohodnuto při výroční schůzi v Plzni. Tentokrát to budou především dva historické okruhy a jeden „technicko – turistický“.

Datum: pátek 14. až neděle 16. června 2019.

Výchozí místo: Zábřeh, u železniční stanice Zábřeh na Moravě, odjezd 14. 6. v 11 hodin v návaznosti na příjezd vlaků.

Pátek: Po trase exulantů do bývalého Pruského Slezska (nyní Polsko) přes Kłodzko a Żąbkowice Śląskie do bývalého Münsterbergu (dnes Ziębice) a dále na východ; přes Javorník (ČR) do Janoušova (ubytování, krásná příroda kolem).

Sobota: Janoušov – Kouty nad Desnou – přečerpávací vodní elektrárna + vodní nádrže Dlouhé Stráně – Velké Losiny (papírna, lázně, zámek) – Vikýřovice – Šumperk, Janoušov (příjezd kolem 18. hodiny).

Neděle: Janoušov (odjezd v 8.00 hodin), bohoslužby v Šumperku nebo Vikýřovicích – Šumperk (prohlídka) – Bludov (hrobka Žerotínů) – (Hrabová – působiště vikáře Šedého) – Zábřeh (prohlídka) – vlakové nádraží Zábřeh – příjezd do 15.30 hodin (upřesníme podle odjezdu vlaků).

Stručně k některým místům:

K polské trase: viz Edita Štěříková: Pozvání do Slezska.

Přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně – patří mezi 7 divů Česka. Horní nádrž je ve výšce 1350 m nad mořem, je od ní nádherný výhled. V roce 2017 překročil počet návštěvníků 1 milion.

Vikýřovice – sbor BJB je prvním samostatným sborem potomků pobělohorských exulantů v ČR; byl založen v roce 1925. Pamětní deska s reliéfem od Juraje Hovorky.

Zámek Velké Losiny – postavil rod Žerotínů. Později ho dostali Lichtenštejnové. Nechvalně proslulý čarodějnickými procesy.

Ruční papírna Velké Losiny, vybudovaná koncem 16. století, dosud vyrábějící ruční papír, muzeum.

Šumperk – okresní město. Socha Josefa II., Geschaderův dům s expozicí „Čarodějnické procesy“.

Zábřeh – rodiště Magdaleny Vizovské (první manželky J. A. Komenského), návrat skupiny potomků exulantů 1. 1. 1923 (viz věstník 2/2018, str. 9).

Cena zájezdu (v cenách 2018): 1600 Kč.

Cena zahrnuje: dopravu autobusem, ubytování 2 noci včetně polopenze, vstupné elektrárna Dlouhé stráně, vstupné 1 okruh papírna Velké Losiny, vstupné Geschaderův dům. Nezahrnuje vstupné do zámku ve Velkých Losinách.

Přihlášky: do 10. března 2019 e-mailem na adresu: stehlik.dobroslav@spkfree.cz, případně pozemní poštou na adresu Dobroslav Stehlík, U Hájenky 156, 788 13 VIKÝŘOVICE.

Přihlášení účastníci dostanou podrobnější pokyny včetně pokynů k zaplacení (termín úhrady bude do 25. března) e-mailem, případně pozemní poštou, pokud nemají svůj e-mail.

Dobroslav Stehlík